

UNIwersYTET
WARMIŃSKO-MAZURSKI
W OLSZTYNIE

XXVIII Konferencja Problematyki Krajobrazu Kulturowego
z cyklu Interdyscyplinarnych Seminariów w Krajobrazowych

Tożsamość krajobrazu - Koloryt lokalny miejsc i regionów

15-16 maja 2025 r., OLSZTYN

PATRONAT HONOROWY

**MARSZAŁEK
WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO**
Marcin Kuchciński

**JM REKTOR UNIwersYTETU
WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO W OLSZTYNIE**
dr hab. Jerzy Przyborowski,
prof. UWM

**DZIEKAN WYDZIAŁU GEOINŻYNIERII
UWM W OLSZTYNIE**
dr hab. inż. Dariusz Popielarczyk,
prof. UWM

CEL I ZAKRES TEMATYCZNY KONFERENCJI

Tematyką konferencji chcemy zwrócić uwagę na tworzenie tożsamości miejsc. Tożsamość ta wynika wprost z kreowanego przez człowieka krajobrazu i wiąże się z nim poprzez tzw. *koloryt lokalny*, który funkcjonuje w naszej wyobraźni jako wizytówka tego krajobrazu. Koloryt lokalny, który jest tworzony przez wyróżniające się elementy przyrodnicze i kulturowe, prowadzi do poczucia odrębności i identyfikacji z lokalną przestrzenią, tworząc silne więzi i szczególny kapitał miejsca. Funkcjonujące w naszej świadomości *genius loci* pozwala rozwijać się gospodarczo społecznościom lokalnym i jednocześnie chronić krajobrazy, które stają się dla mieszkańców i gości swego rodzaju *sacrum*.

W ramach dyskusji chcemy zastanowić się nad kilkoma ważnymi pytaniami, które poniżej proponujemy jako inspirację do przygotowywania referatów:

- Czym są pojęcia takie jak: koloryt lokalny, *genius loci* i jakie jest ich znaczenie dla geografii krajobrazu?
 - Metody analizy kolorytu miejsca - jak oceniać miejsca ze względu na ich tożsamość?
 - Jakie elementy krajobrazu wpływają na poczucie odrębności i identyfikacji miejsc?
 - Co buduje tożsamość na wsi, a co w mieście?
 - Jaki kapitał gospodarczy wytwarza lokalna odrębność krajobrazu?
 - Jak funkcjonują lokalne społeczności w powiązaniu z tożsamością miejsca?
 - Czy koloryt lokalny należy zachowywać czy kształtować?
 - Jak chronić koloryt lokalny miejsc?
 - Jak kształtować krajobraz, aby nie tracić tożsamości przestrzeni?
 - Krajobrazy autentyczne i przebudowane - czy i jak można kształtować tożsamość miejsca?
 - Jakie procesy zagrażają utracie lokalnego kolorytu?
 - Czy natura tworzy *genius loci*? Co kształtuje koloryt krajobrazów przyrodniczych?
- Przemiany funkcjonalno-przestrzenne małych miast

KOMITET NAUKOWY

Dr hab. Urszula Myga-Piątek, prof. UŚ – PRZEWODNICZĄCA

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Dr hab. inż. Agnieszka Szczepańska, prof. UWM – WICEPRZEWODNICZĄCA

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Dr hab. Sebastian Bernat, prof. UMCS

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Dr hab. Marcin Feltynowski, prof. UŁ

Uniwersytet Łódzki

Dr hab. Elżbieta Grzelak-Kostulska, prof. UMK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Dr hab. inż. Agnieszka Jaszcak, prof. UWM

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Dr hab. Mariusz Kistowski, prof. UG

Uniwersytet Gdański

Dr hab. inż. Barbara Prus, prof. URK

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Dr hab. Adam Senetra, prof. UWM

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Marian Jurak

Prezes Zarządu Oddział Warmińsko-Mazurski PTTK

KOMITET ORGANIZACYJNY

Dr hab. inż. Iwona Cieślak, prof. UWM – PRZEWODNICZĄCA

Dr hab. inż. Andrzej Biłozor, prof. UWM – WICEPRZEWODNICZĄCY

Dr hab. Marta Gwiazdzińska-Goraj

Dr inż. Mateusz Ciski

Dr inż. Marta Czaplicka

Dr inż. Katarzyna Pawlewicz

Mgr inż. Bartłomiej Eźlakowski

Lic. Magdalena Bigoszevska

Więcej informacji o seminarium na stronie: <http://www.seminariumkgse.uwm.edu.pl/>

XXVIII Konferencja Problematyki Krajobrazu Kulturowego z cyklu Interdyscyplinarnych Seminariów Krajobrazowych
 „Tożsamość krajobrazu – Koloryt lokalny miejsc i regionów”
 Olsztyn 2025

PROGRAM

XXVIII Konferencja Problematyki Krajobrazu Kulturowego z cyklu
 Interdyscyplinarnych Seminariów Krajobrazowych
"Tożsamość krajobrazu - Koloryt lokalny miejsc i regionów".

14 maja 2025 r.

17.00 – Spotkanie integracyjne. Prowadzenie: Marian Jurak, prezes olsztyńskiego PTTK:

Spacer ulicami Olsztyna (ruszamy spod Wysokiej Bramy -ul. Staromiejska 1, 10-017 Olsztyn), około 20-stej zasiadamy w Karczmie nad Łyną.

15 maja 2025 r.

8.00 – Rejestracja uczestników

8.45 – 9.00 - Otwarcie konferencji, wystąpienia Patronów i zaproszonych gości.

Prowadzący: dr hab. Adam Senetra, prof. UWM

Sesja I. Tożsamość krajobrazu – źródła i znaczenie Prowadzący: dr hab. Urszula Myga-Piątek, prof. UŚ & dr hab. inż. Iwona Cieślak, prof. UWM		
9.00 - 10.45	<i>Czym jest tożsamość krajobrazu? Problemy poznawcze i interpretacyjne</i> Urszula Myga-Piątek Przewodnicząca PTG, Uniwersytet Śląski w Katowicach <i>Krajobrazy Płaskowyżu Sańsko-Dniestrzańskiego po stronie polskiej dawniej i dziś</i> Wiesław Ziaja Uniwersytet Jagielloński w Krakowie <i>Utrwalanie tożsamości miejsc poprzez rewitalizację krajobrazu kulturowego (na przykładzie gminy Wągrowiec)</i> Tadeusz Strykiewicz Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu <i>Dziedzictwo kulturowe Bogatyni a tożsamość regionalna mieszkańców</i> Agnieszka Latocha-Wites, Justyna Skrzęta Uniwersytet Wrocławski <i>Relikty miejskie w nazewnictwie ulic w miastach zdegradowanych w Polsce</i> Robert Szmytkie Uniwersytet Wrocławski <i>Leaning to Change or Resistance: Factors Shaping the Genius Loci of Lithuania's Lowlands and Uplands (1946–2020)</i> Darijus Veteikis, Ričardas Skorupskas Vilnius University <i>Historyczne dziedzictwo regionów, czyli tożsamość kulturowa w strukturze zagospodarowania przestrzennego na pograniczu zaborów austriackiego i rosyjskiego</i> Barbara Prus¹, Stanisław Bacior¹, Adam Senetra² ¹Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, ²Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	s. 10 s. 11 s. 12 s. 13 s. 14 s. 15 s. 16
10.45 - 11.00	Dyskusja	
11.00 - 11.30	Przerwa kawowa	
Sesja IIA. Kultura i sztuka w tworzeniu lokalnego kolorytu krajobrazu Prowadzący: dr hab. inż. Agnieszka Szczepańska, prof. UWM & dr inż. Katarzyna Pawlewicz		
11.30 - 13.00	<i>Krajobraz multisensoryczny Morza Wattowego – stałość w zmienności</i> Wojciech Aleksander Mikołajczak, Maciej Pietrzak Akademia Nauk Stosowanych im. Jana Amosa Komeńskiego w Lesznie	s. 18

XXVIII Konferencja Problematyki Krajobrazu Kulturowego z cyklu Interdyscyplinarnych Seminariów Krajobrazowych
 „Tożsamość krajobrazu – Koloryt lokalny miejsc i regionów”
 Olsztyn 2025

	<i>Festiwale organowe w kontekście tożsamości krajobrazu</i> Sebastian Bernat Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	s. 19
	<i>Pejzaż dźwiękowy Dolnego Śląska - wokół tożsamości fonicznej regionu</i> Robert Losiak Uniwersytet Wrocławski	s. 20
	<i>Reprezentacje kolorytu lokalnego w filmie: Tworzenie kulturowych krajobrazów poprzez narracje wizualne</i> Krzysztof Stachowiak Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	s. 21
	<i>Murale w publicznej przestrzeni miejskiej: między budową tożsamości lokalnej a zawłaszczeniem krajobrazu miejskiego</i> Malwina Balcerak Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	s. 22
	<i>Mała architektura sakralna w krajobrazie kulturowym wsi mazowieckiej na przykładzie Doliny Pilicy</i> Bogdan Wziątek, Ewa Szulerska Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	s. 23
	<i>Krajobraz wirtualny i realny. Jak geocaching redefiniuje tożsamość miejsca</i> Eryk Szulc*, Stefania Środa-Murawska, Elżbieta Grzelak-Kostulska Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	s. 25
13.00 - 13.15	Dyskusja	
13.15 - 14.15	Przerwa obiadowa	
Sesja IIB. Kształtowanie tożsamości miejsc – krajobraz, który nas otacza Prowadzący: dr hab. Marcin Feltynowski, prof. UŁ & dr hab. Marta Gwiaździńska-Goraj		
11.30 - 13.00	<i>The colouring of Ethiopia’s landscapes/Koloryt krajobrazów Etiopii</i> Józef Hernik¹, Abreham Berta Aneseyee², Tomasz Noszczyk¹, Anita Kukulska-Kozieł¹, Katarzyna Cegielska¹, Julia Gorzelany¹, Solomon Abidrew² ¹ Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, ² Wolkite University, Ethiopia	s. 27
	<i>Wpływ zagospodarowania turystycznego na tożsamość miejsca na przykładzie Kings Canyonu (Australia Centralna)</i> Jarosław Balon Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	s. 28
	<i>Tożsamość krajobrazu Ziemi Wieluńskiej</i> Mariusz Szubert Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie	s. 29
	<i>Tożsamość krajobrazu pogranicza – koloryt i unikatowość miejsc</i> Alina Awramiuk-Godun Uniwersytet Warszawski	s. 30
	<i>Kształtowanie tożsamości krajobrazu obszarów wiejskich Pomorza</i> Gabriela Czapiewska Uniwersytet Pomorski w Słupsku	s. 31
	<i>Krajobraz jako element wielokryterialnej oceny potencjału terenów nadwiślańskich w Warszawie do rozwoju rekreacji i sportów wodnych</i> Agata Pawłat-Zawrzykraj¹, Piotr Kaliszek² ¹ Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, ² Federacja Przystań Warszawa	s. 32
	<i>Dziedzictwo utracone. W poszukiwaniu powojennej tożsamości krajobrazu małych miast Warmii i Mazur</i> Łukasz Musiaka Uniwersytet Łódzki	s. 33

XXVIII Konferencja Problematyki Krajobrazu Kulturowego z cyklu Interdyscyplinarnych Seminariów Krajobrazowych
 „Tożsamość krajobrazu – Koloryt lokalny miejsc i regionów”
 Olsztyn 2025

13.00 - 13.15	Dyskusja	
13.15 - 14.15	Przerwa obiadowa	
Sesja IIIA. Dominanty, akcenty, wyróżniki – elementy tworzące koloryt lokalny miejsc i regionów Prowadzący: dr hab. Elżbieta Grzelak-Kostulska, prof. UMK & dr inż. Mateusz Ciski		
14.15 - 15.45	<i>Rola wyróżników krajobrazu w tworzeniu kolorytu krajobrazu wiejskiego</i> Irena Niedźwiecka-Filipiak, Janusz Gubański, Anna Podolska Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu	s. 35
	<i>Wpływ zieleni na kształtowanie lokalnego kolorytu i struktury urbanistycznej Torunia</i> Krzysztof Rogatka, <u>Mateusz Kowalski*</u>, Aleksandra Lewandowska-Czuła Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	s. 36
	<i>Geokulturowe znaczenie kamieni młyńskich w krajobrazie Nizin Południowobałtyckich</i> Dariusz Brykała Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego PAN w Warszawie	s. 37
	<i>Rekonstrukcja stanu zachowania krajobrazów polaniarskich pasma Polic na potrzeby ich ochrony i pamięci kulturowej</i> Janusz Łach Uniwersytet Wrocławski	s. 38
	<i>Drzewo jako element krajobrazu</i> Agnieszka Ryza-Woźniak "Tajemniczy Ogród" Projektowanie-Zakładanie-Konserwacje Terenów Zielonych	s. 39
	<i>Hałdy jako niejednoznaczny element krajobrazu kulturowego Rybnickiego Okręgu Węglowego</i> <u>Magdalena Bajer*</u> Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	s. 40
	Dyskusja	
15.45 - 16.15	Przerwa kawowa	
Sesja IIIB. Procesy kształtowania tożsamości krajobrazu Prowadzący: dr hab. Agnieszka Latocha-Wites, prof. UW & dr hab. inż. Andrzej Biłozor, prof. UWM		
14.15 - 15.45	<i>Oddziaływanie małego miasta na przestrzeń gmin wiejskich – 18 lat doświadczeń</i> Marcin Feltynowski Uniwersytet Łódzki	s. 42
	<i>Między trwałością a zmianą. Ochrona dziedzictwa ogrodowego na obszarach leśnych</i> Justyna Jaworek-Jakubska Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu	s. 43
	<i>Krajobrazy autentyczne i przebudowane – czy i jak można kształtować tożsamość miejsca? Czy wieś Brzeźnica posiada swoją tożsamość?</i> Anna Lang Zespół Szkół Techniczno-Ekonomicznych w Skawinie	s. 44
	<i>Konwersja i adaptacja funkcjonalna terenów i infrastruktury dawnych lotnisk Berlina w kontekście krajobrazowej tożsamości miejsca</i> Edyta Pijet-Migoń Uniwersytet WSB Merito we Wrocławiu	s. 45
	<i>Kłopotliwe dziedzictwo. O śladach industrialnej przeszłości w codzienności postindustrialnego miasta</i> <u>Zachariasz Mosakowski*</u> Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego PAN w Warszawie	s. 46

XXVIII Konferencja Problematyki Krajobrazu Kulturowego z cyklu Interdyscyplinarnych Seminariów Krajobrazowych
 „Tożsamość krajobrazu – Koloryt lokalny miejsc i regionów”
 Olsztyn 2025

	<i>Krajobraz i dziedzictwo kulturowe w strategiach gmin położonych na terenie parków krajobrazowych</i> Adam R. Parol* Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie	s. 47
	Dyskusja	
15.45 - 16.15	Przerwa kawowa	
Panel dyskusyjny i zakończenie pierwszego dnia konferencji		
16.15 - 17.15	dr hab. Sebastian Bernat, prof. UMCS (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) - prowadzący Panel będzie prowadzony w formie pytań zadawanych przez prowadzącego i odpowiedzi udzielanych przez wybranych ekspertów.	
17.15 - 17.30	Przerwa	
17.30 - 18.15	Zebranie Komisji Krajobrazu Kulturowego	
18.15 - 19.00	Przerwa	
19.00	Uroczysta kolacja	

Prezentacje posterowe - w przerwie kawowej		
13.15 - 14.15	<i>Krajobraz kulturowy jako świadek historii: ślady przeszłości we współczesnej przestrzeni miejskiej na przykładzie Olsztyna</i> Bartosz Król* Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	s. 49
	<i>Tożsamość krajobrazu małych miast Warmii</i> Agnieszka Szczepańska, Katarzyna Pietrzyk Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	s. 50
	<i>Zróżnicowanie stopnia działań rewitalizacyjnych w miastach na prawach powiatu</i> Konrad Podawca Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	s. 51
	<i>Czy pod wodą jest krajobraz kulturowy</i> Adam Senetra, Anna Żróbek-Sokolnik, Piotr Dynowski, Marta Czaplicka Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	s. 52
	<i>W poszukiwaniu trudnej tożsamości północnych dzielnic Szczecina</i> Sara Bręcz-Kupiec*, Michał Kupiec Uniwersytet Szczeciński	s. 53
	<i>Wpływ uwarunkowań przyrodniczych i kulturowych na rozwój turystyki wiejskiej na przykładzie gminy Dobre Miasto</i> Anna Mazur, Krystyna Kurowska Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	s. 54
	<i>Sanktuaria południowego Podlasia jako świadectwa tożsamości religijnej mieszkańców</i> Małgorzata Flaga Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	s. 55
	<i>Znaczenie krzyży i kapliczek przydrożnych w zachowaniu lokalnego dziedzictwa kulturowego</i> Magdalena Lubiarz Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II	s. 56

XXVIII Konferencja Problematyki Krajobrazu Kulturowego z cyklu Interdyscyplinarnych Seminariów Krajobrazowych
 „Tożsamość krajobrazu – Koloryt lokalny miejsc i regionów”
 Olsztyn 2025

Prezentacje posterowe - w przerwie kawowej		
15.45 - 16.15	<i>Spacer dźwiękowy jako narzędzie oceny krajobrazu dźwiękowego</i> Patrycja Adamczyk* Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	s. 57
	<i>Zmiany krajobrazowe miast Europy</i> Bartłomiej Eźlakowski*, Iwona Cieślak Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	s. 58
	<i>Atrakcyjność turystyczna ośrodków folkloru kurpiowskiego Puszczy Zielonej</i> Anna Hakuć-Błażowska, Krzysztof Kupren, Karolina Grała Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	s. 59
	<i>Wartości i ochrona ciemnego nieba</i> Wioletta Kałamucka, Krzysztof Kałamucki Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	s. 60
	<i>Zdobnictwo ludowe jako element regionalnej tożsamości kulturowej</i> Ewa Mackoś-Iwaszko Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II	s. 61
	<i>Podziały nieruchomości a tożsamość krajobrazu na wsi</i> Stanisław Bacior Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie	s. 62
	<i>Interdyscyplinarność w badaniach tożsamości krajobrazu</i> Marta Akincza¹, Katarzyna Domagalska², Wiesława Gadomska¹, Paweł Struś³, Ramo Joaquín Torres⁴ ¹ Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ² Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki w Warszawie, ³ Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, ⁴ Uniwersytet Nawarry w Pampelunie	s. 63
	<i>Wykorzystanie Internetu oraz mediów społecznościowych w promocji wiosek tematycznych</i> Krzysztof Kupren, Anna Hakuć-Błażowska, Jakub Czyżewski Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	s. 63

* uczestnik konkursu „Przyszłość badań krajobrazowych”. Wybór „młodego naukowca” uczestniczącego w konferencji i biorącego udział w najciekawszych prezentowanych badaniach (referaty i postery).

16 maja 2025 r.

Sesja terenowa: Warsztaty krajobrazowe.	
Prowadzenie: Mrian Jurak, prezes olsztyńskiego PTTK	
8.30 - 17.00	Zbiórka parking Hotelu HP Park w Olsztynie, al. Warszawska 119. Warsztaty będą prowadzone w formie objazdowej. Odwiedzimy kulturowo i przyrodniczo miejsca Warmii. Szczegółowy program zostanie podany w terminie późniejszym.

Sesja I

Tożsamość krajobrazu – źródła i znaczenie

CZYM JEST TOŻSAMOŚĆ KRAJOBRAZU? PROBLEMY POZNAWCZE I INTERPRETACYJNE

Urszula Myga-Piątek

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Referat ma charakter teoretyczno-metodologiczny. Celem jest próba zarysowania definicyjnego tożsamości krajobrazu i terminów pokrewnych jak tradycja, swojskość, autentyczność, genius loci, sacrum, unikatowość, wzniosłość, kameralność krajobrazu, koloryt lokalny, miejsce, wyróżniki krajobrazu, itp., w opozycji do terminów przeciwstawnych jak: krajobrazy globalne, makietyzacja i hybrydyzacja krajobrazu, krajobrazy nijakie.

Tożsamość jest cechą syntetyczną krajobrazu, zarówno w znaczeniu strukturalnym funkcjonalnym, multuisensorycznym, aksjologicznym i użytkowym.

Krajobrazy o wyraźnej tożsamości, to krajobrazy jednoznacznie identyfikowalne, rozpoznawalne (rozdzielane) poprzez wyraźny przestrzenny zapis cech szczególnych i wyróżniających, a także składników materialnych krajobrazu oraz niematerialnych wartości kultywowanych przez mieszkańców, w tym także idei, przekonań, poglądów religijnych, przynależności historycznych, etnicznych, językowych, kultywowania specyficznych obyczajów przyjmujących postać przestrzenną.

Ponadto w referacie postawionych zostanie kilka istotnych pytań, z punktu widzenia problematyki naukowej konferencji, które mogą być zaczynem do zaplanowanej dyskusji, w tym m.in.:

- Co należy zrobić (jakich użyć metod i narzędzi badawczych) aby analizy tożsamości krajobrazu miały charakter naukowy, a nie były tylko „barwną opowieścią”?
- Czy tożsamość krajobrazu ogranicza się do granic krajobrazu (w jakim wymiarze? jednostek krajobrazowych w ujęciu horyzontalnym?, jednostek architektoniczno-krajobrazowych?, innych?);
- Jak przestrzennie ilustrować tożsamość krajobrazu, czy można jej nadać wymiar kartograficzny?
- Co i kto jest nośnikiem tożsamości?
- Czy krajobrazy przyrodnicze cechuje tożsamość?

Z uwagi na obszerność problematyki, zostanie ona jedynie zarysowana, z nadzieją na przeniesienie istotnych kwestii na część dyskusyjną konferencji.

KRAJOBRAZY PŁASKOWYŻU SAŃSKO-DNIESTRZAŃSKIEGO PO STRONIE POLSKIEJ DAWNIEJ I DZIŚ

Wiesław Ziaja

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Położony w Polsce zachodni skrawek (88 km²) tego makroregionu fizycznogeograficznego podlegał w ciągu ostatnich stu kilkudziesięciu lat znacznym i specyficznym przemianom krajobrazu. W drugiej połowie XIX i na początku XX wieku na rolno-leśną matrycę (wykształconą na wyjątkowo żyznych glebach jeszcze w I RP) wprowadzono liczne, wyraźnie odcinające się, płaty fortów austro-węgierskiej Twierdzy Przemyśl, połączone siecią korytarzy dróg rokadowych. Przy okazji „ogolono” matrycę krajobrazową z najmniejszych nawet drzew i krzewów, aby umożliwić celny ogień artylerii fortecznej. Od I wojny światowej forty zarosły lasem lub starodrzewem wskutek naturalnej sukcesji roślinnej, zmieniając się z płatów krajobrazowych skrajnie antropogenicznych w mocno zrenaturalizowane. Po II wojnie światowej polska (dziś) część makroregionu została od jego reszty odcięta granicą państwową. Spowodowało to – po raz pierwszy od średniowiecza – że obszar stał się administracyjnie peryferyjny z dominacją tradycyjnie chłopskiej gospodarki rolnej, z dużym rozdrobnieniem użytków rolnych. Po transformacji ustrojowej od początku lat 90. XX wieku nastąpiło powszechnie scalanie gruntów uprawnych (powstanie dużych gospodarstw), a na obszarach nieuprawianych ich zadarnienie i zalesienie wskutek naturalnej sukcesji. Miejscami nawet zasadzono lasy, zresztą niezgodnie z warunkami siedliskowymi. Stara, urokliwa architektura wiejska, oparta o drewno i glinę lessową, ustąpiła nowoczesnym budynkom murowanym, często porażającym brzydotą. Krajobrazy Płaskowyżu Sańsko-Dniestrzańskiego stały się bardziej skonstrastowane między obszarami „dzikiego życia” roślinno-zwierzęcego a użytkami technicznymi całkowicie pozbawionymi gleb, roślin i zwierząt. Szczęśliwie, te ostatnie zajmują stosunkowo małe powierzchnie.

UTRWALANIE TOŻSAMOŚCI MIEJSC POPRZEZ REWITALIZACJĘ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO (NA PRZYKŁADZIE GMINY WĄGROWIEC)

Tadeusz Stryjakiewicz

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Celem referatu jest pokazanie – na przykładzie gminy wiejskiej Wągrowiec – w jaki sposób można zrewitalizować i uatrakcyjnić „zapomniany” i pozbawiony znaczących artefaktów krajobraz kulturowy, aby stał się on istotnym czynnikiem przyspieszającym rozwój lokalny oraz utrwalającym tożsamość miejsc. W przypadku analizowanego obszaru tożsamość ta związana jest m.in. z dziedzictwem zakonu cystersów oraz rodu Pałuków, od którego wywodzi się nazwa regionu.

Głównym motywem skłaniającym do podjęcia tej problematyki stały się doświadczenia zebrane podczas realizacji ćwiczeń terenowych z zagospodarowania przestrzennego miast i gmin oraz projektu „Nauka przez praktykę – włączanie studentów w prace na rzecz jednostek samorządu terytorialnego” prowadzonego w ramach programu Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu „Uniwersytet Jutra”, współfinansowanego przez Unię Europejską (Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020), a realizowanego wspólnie z gminą Wągrowiec. Referat pokazuje najważniejsze wyniki tych badań oraz prac projektowych, zakładające m.in. rewitalizację krajobrazu kulturowego i dziedzictwa kulturowego cystersów oraz rodu Pałuków w powiązaniu ze współczesnymi koncepcjami zagospodarowania przestrzennego i rozwoju turystyki na analizowanym obszarze.

DZIEDZICTWO KULTUROWE BOGATYNI A TOŻSAMOŚĆ REGIONALNA MIESZKAŃCÓW

Agnieszka Latocha-Wites, Justyna Skrzęta

Uniwersytet Wrocławski

Bogatynia przechodziła wiele trudnych i burzliwych momentów w swojej historii od początku istnienia miasta, m.in. często zmieniały się jego granice oraz władze. Po II wojnie światowej na tym terenie nastąpiły przesiedlenia autochtonicznej ludności, a jej miejsce zajęli nowi osadnicy. Mieli oni trudności z utworzeniem więzi z regionem, którego wcześniej zupełnie nie znali. Nowi mieszkańcy – mimo swojej woli – stali się spadkobiercami przedwojennego dziedzictwa kulturowego, a proces utożsamiania się z regionem i jego spadkiem cały czas trwa, na co wskazują również wyniki przeprowadzonych przez nas badań. Ich głównymi celami było: (1) przedstawienie stanu zachowania dziedzictwa kulturowego w Bogatyni oraz (2) weryfikacja, czy i w jaki sposób wpływa ono na kształtowanie się poczucia tożsamości regionalnej mieszkańców miasta. W badaniach zastosowano trzy metody: (1) studium literatury związanej z krajobrazem kulturowym, dziedzictwem kulturowym i poczuciem tożsamości regionalnej, (2) badania terenowe, których głównym celem była inwentaryzacja materialnego dziedzictwa kulturowego w oparciu o autorską klasyfikację ocen zewnętrznego stanu zachowania obiektów oraz (3) badania ankietowe dotyczące poczucia tożsamości regionalnej mieszkańców Bogatyni i jego związku z dziedzictwem kulturowym. Otrzymane wyniki wskazują, że tylko dla części mieszkańców dziedzictwo kulturowe ma znaczenie w budowaniu ich poczucia tożsamości regionalnej, podczas gdy dla pozostałych osób inne czynniki są ważniejsze w tworzeniu więzi z regionem. Jednocześnie jednak w ostatnich latach obserwuje się w mieście coraz więcej inicjatyw, mających na celu promowanie dziedzictwa kulturowego i historii regionu, a także renowacji obiektów zabytkowych.

RELIKTY MIEJSKIE W NAZEWNICTWIE ULIC W MIASTACH ZDEGRADOWANYCH W POLSCE

Robert Szmytkie

Uniwersytet Wrocławski

Jednym z aspektów wyróżniających miasta zdegradowane jest ich morfologia, zbliżona bardziej do małych miast niż do typowych wsi (Drobek 1999, Szmytkie 2014). Wg W. Drobka (1999) specyfika morfologiczna miast zdegradowanych wyraża się w występowaniu obiektów i kompleksów zabudowy utożsamianych z krajobrazem miejskim (rynek, ratusz, występowanie bloków urbanistycznych, zabudowa wielorodzinna, zespoły zabytkowe czy zwarte kompleksy przemysłowe i usługowe) oraz skomplikowaniu ich układu przestrzennego. Wydaje się zatem, że miasta zdegradowane powinny wyróżniać się również w zakresie urbanonimów. Co więcej, nie chodzi tylko i wyłącznie o fakt ich występowania (nazwy ulic są bowiem zjawiskiem dość powszechnym także w przypadku miejscowości bez tradycji miejskich), ale w szczególności w występowaniu nazw wynikających z miejskiego rodowodu miast zdegradowanych. Celem niniejszego opracowania jest identyfikacja reliktyw miejskich w nazewnictwie ulic w miastach zdegradowanych w Polsce. Procedura badawcza składała się z kilku zasadniczych etapów. Pierwszym krokiem było ustalenie zbioru miast zdegradowanych w Polsce. Następnie, dla wyznaczonego zbioru miejscowości zebrano informacje na temat nazw ulic, wykorzystując do tego rejestr TERYT (moduł Ulice) udostępniany przez Główny Urząd Statystyczny. Zakres gromadzonych danych dotyczył: [1] występowania nazw ulic, [2] nazw ulic o „konotacjach miejskich” i [3] nazw dla placów rynkowych. Ostatni etap badań miał na celu określenie czynników, wpływających na występowanie i „miejskość” urbanonimów w miastach zdegradowanych, do których zaliczono: [1] długość posiadania praw miejskich, [2] okres, który upłynął od utraty statusu miasta, [3] wielkość, wyrażona liczbą mieszkańców i [4] pełnienie funkcji administracyjnej (utożsamiane z siedzibą gminy).

LEANING TO CHANGE OR RESISTANCE: FACTORS SHAPING THE GENIUS LOCI OF LITHUANIA’S LOWLANDS AND UPLANDS (1946–2020)

Darijus Veteikis, Ričardas Skorupskas

Vilnius University

The study explores the transformation of genius loci - here understood as the complex character of dynamic landscape structures such as landcover - in selected samples of Lithuania’s agrarian lowland and upland regions from 1946 to 2020. Shaped by forced collectivization, Soviet land reclamation, and post-Soviet restructuring, these landscapes reveal contrasting trajectories. The sample areas cross the former territories of several collective farms (kolkhozes), enabling a comparison of cultivation styles and landscape structures shaped by differing social, economic, and individual conditions. Using long-term cartographic analysis and land use conversion sequences, the study compares spatio-temporal changes across distinct geographical environments. Land use data were drawn from historical aerial imagery (1946, 1970, 1995) and the contemporary vector-based land use database (2020). Lowlands remained dominated by arable land and uniformity, while uplands showed greater resilience and ecological recovery due to geomorphological diversity. Patterns of resistance or adaptation are revealed through conversion trajectories, landscape heterogeneity, and the persistence of natural features. The research highlights how political regimes, environmental conditions, and local practices interact in shaping landscape identity and brings deeper understanding of long-term human–nature relations in post-authoritarian contexts.

keywords: agrarian landscape transformation, genius loci, soviet land reclamation, lowlands and uplands, conversion trajectories

HISTORYCZNE DZIEDZICTWO REGIONÓW, CZYLI TOŻSAMOŚĆ KULTUROWA W STRUKTURZE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO NA POGRANICZU ZABORÓW AUSTRIACKIEGO I ROSYJSKIEGO

Barbara Prus¹, Stanisław Bacior¹, Adam Senetra²

¹Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie,

²Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Artykuł ma na celu przeanalizowanie czy przynależność określonych terenów do różnych zaborów wpłynęła na obecną strukturę użytkowania gruntów, strukturę powierzchniową działek oraz sposób zagospodarowania tych terenów. W artykule porównano dwa przygraniczne tereny położone w Polsce południowej, a przynależące od końca XVIII do początku XX wieku do dwóch różnych zaborów: austriackiego i rosyjskiego. Celem porównania było odnalezienie różnic i podobieństw w zagospodarowaniu przestrzennym w tym w strukturze działek, sposobie użytkowania ziemi, układzie sieci drogowej, rozmieszczeniu zabudowy na terenie 56 miejscowości. Analizy przestrzenne przeprowadzono wykorzystując dane GIS i narzędzia geoprocesingu. Badania wykazały, że podział na zabory stał się istotnym czynnikiem obecnego podziału regionalnego Polski, a także różnic widocznych w strukturze zagospodarowania przestrzennego.

Zagospodarowanie przestrzenne gruntów, będące wymiernym wyrażeniem tożsamości kulturowej, znajdujących się przez 123 lata pod wpływem polityki państw zaborczych miejscowości, nawet obecnie, to jest po ponad 100 latach odzyskania przez Polskę niepodległości, wykazuje różnice we współczesnych formach działek, zabudowy, pokrycia terenu. Autorzy udowadniają, że historyczne dziedzictwo regionów, w których znajdują się badane miejscowości, jest obecnie czymś więcej niż historyczną zaszłością. Ma ono wpływ także na współczesną strukturę zagospodarowania gruntów.

Sesja IIA

Kultura i sztuka w tworzeniu lokalnego kolorytu krajobrazu

KRAJOBRAZ MULTISENSORYCZNY MORZA WATTOWEGO – STAŁOŚĆ W ZMIENNOŚCI

Wojciech Aleksander Mikołajczak, Maciej Pietrzak

Akademia Nauk Stosowanych im. Jana Amosa Komeńskiego w Lesznie

W badaniach nad percepcją krajobrazu szczególnie istotną rolę odegrała koncepcja krajobrazu widzialnego (*paysage visible, viewcape*) najpełniej wyrażona w pracach Brossarda i in. [1980] oraz Wiebera [1981]. Jednakże fakt istnienia tzw. postrzegania pozaoptycznego, a więc dostarczania przez krajobraz odbiorcy nie tylko bodźców wzrokowych, ale oddziaływania (poprzez zapachy, smaki, dźwięki i dotknięcia) na pozostałe jego zmysły spowodował rozwinięcie tej koncepcji i wprowadzenie przez Bartkowskiego [1985] pojęć krajobrazu i percepcji „multisensorycznych” (wielobodźcowych, wielozmysłowych). Jak się bowiem ocenia [Visual Landscape... 1994] – wzrok dorosłego, zdrowego człowieka odbiera przeciętnie około 87% bodźców płynących z krajobrazu, słuch – 7%, węch – 3,5%, dotyk – 1,5%, a smak – 1%. Dominujące w literaturze opracowania koncentrują się jednak głównie na bodźcach wzrokowych i powstających w ich efekcie wrażeniach estetycznych [np. Bourassa 1991], bodźcom dźwiękowym [Carles i in. 1992; Anderson i in. 1983; Aylor, Marks 1976], zapachowym, dotykowym i smakowym [Porterous 1985; Porterous i in. 1985; Asseburg i in. 1983] poświęcając stosunkowo niewiele uwagi - Pietrzak [2020].

W referacie - na przykładzie krajobrazu Morza Wattowego północnych Niemiec - przedstawiono niezwykle rolę pozostałych bodźców, wpływających na jego postrzeganie, szczególnie w kontekście zjawiska synestezji czyli równoczesnego odbierania jednego bodźca wieloma zmysłami a także z uwzględnieniem często pomijanego ich synergicznego współdziałania. Rozpatrywanie krajobrazu Morza Wattowego zarówno w aspekcie jego „geometrii” (tzw. podejście obserwatora) jak i percepcji (tzw. podejście uczestnika) pozwoliło na sprecyzowanie specyfiki obszaru funkcjonującego w odwiecznym rytmie przyptyków i odpływów, prowadzących do powstania niezwykle przyrodniczo-kulturowego ekotonu o unikatowym czasowo-przestrzennym charakterze. Tym samym autorzy potwierdzają tezę Lesera (2015), iż „krajobraz powstaje w głowie! „Krajobraz” jest konstruktem z tego, co zostało zobaczone, przeżyte, przeczytane i specjalistycznych modeli” - a zatem rodzi się w głowie (Leser, Löffler, 2017) oraz opinię Mcfarlane’a (2015), którego zdaniem „krajobraz umyka (*landscape escapes*), jest dynamiczny i wywołuje poruszenie; kształtuje nas i nadaje nam formę nie tylko w wymiarze, ale i w każdej sekundzie naszego życia, w każdej sytuacji”.

FESTIWALE ORGANOWE W KONTEKŚCIE TOŻSAMOŚCI KRAJOBRAZU

Sebastian Bernat

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Organy są najstarszym instrumentem klawiszowym, stanowiącym zwierciadło epoki w której powstały. Najpełniejszą formą dziedzictwa organowego są krajobrazy organowe, stanowiąc „trójdźwięk miejscowego budownictwa organowego, miejscowego organisty (wykonawcy), kompozycji związanej z miejscem, autorstwa kompozytorów, którzy żyli i tworzyli w konkretnym krajobrazie z jego specyficznym klimatem, barwami, językiem ludzi go zamieszkujących” (Linke, 1986). Krajobraz organowy ma charakterystyczną tożsamość regionalną, ukształtowaną przez lokalnych budowniczych organów (Greß, 2006).

Od wielu lat w licznych ośrodkach na całym świecie, zarówno miejskich, jak i wiejskich są organizowane festiwale organowe/muzyki organowej. W przypadku Polski można je uznać za fenomen kulturowy, gdyż są bardzo liczne i odbywają się najczęściej w kościołach katolickich i protestanckich w sezonie letnim (urlopowym), kiedy nie funkcjonują instytucje kultury.

Celem badań jest rozpoznanie roli festiwali organowych w kształtowaniu tożsamości lokalnego krajobrazu. Badania odniesiono do festiwali organowych w Polsce, które przedstawiono w kontekście międzynarodowym. Wykorzystano głównie metodę sondażu diagnostycznego skierowanego do trzech grup społecznych: organizatorów festiwali organowych w Polsce oraz studentów i pracowników naukowych/naukowo-dydaktycznych różnych ośrodków naukowych w Polsce jako potencjalnych uczestników festiwali. Dodatkowo w badaniach uwzględniono własne doświadczenia jako uczestnika festiwali oraz materiały wtórne (głównie dostępne w Internecie) dla studium przypadku festiwali organizowanych w woj. lubelskim. Przez to podjęto próbę odpowiedzi na następujące pytania: jakie jest oddziaływanie festiwali organowych na przestrzeń (krajobraz), czy są składnikiem lokalnej tożsamości i czy mogą wpływać na utożsamianie się mieszkańców z lokalnym krajobrazem i jego ochronę.

Słowa kluczowe: muzyka; krajobraz; organy, festiwal

PEJZAŻ DŹWIĘKOWY DOLNEGO ŚLĄSKA - WOKÓŁ TOŻSAMOŚCI FONICZNEJ REGIONU

Robert Losiak

Uniwersytet Wrocławski

Idea badań nad pejzażem dźwiękowym Dolnego Śląska zrodziła się w toku wieloletniej aktywności badawczo-edukacyjnej, podejmowanej podczas wyjazdów terenowych i zajęć dydaktycznych z zakresu soundscape studies w Instytucie Kulturoznawstwa oraz w Instytucie Muzykologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Prowadząc obserwacje terenowe, gromadząc opisy audiosfery i jej rejestracje dźwiękowe, zapoznając się z archiwaliami zgromadzonymi w muzeach i obiektach historycznych, zadajemy sobie pytanie o charakterystykę dźwiękową Dolnego Śląska, regionu o wyjątkowo specyficznej historii i tożsamości kulturowej. Interesują nas miejsca oraz zdarzenia dźwiękowe charakterystyczne i typowe, a także szczególne i wyjątkowe – zarówno w kontekście przyrodniczym, jak i kulturowym oraz cywilizacyjnym (np. zabytki techniki czy obiekty przemysłowe). Wskazujemy cenne, a często nierozpoznane, dźwiękowe zabytki, zasługujące na uznanie i ochronę jako obiekty niematerialnego dziedzictwa w skali regionu, a może i całego kraju. Interesują nas ludzie, mieszkańcy – z ich doświadczeniem pamięci dźwiękowej, wynikającym z podejmowanej pracy zawodowej oraz miejsca zamieszkania. Referat stanowić będzie prezentację konkretnych przykładów takich zjawisk, przedstawionych w kontekście pytania o tożsamość dźwiękową Dolnego Śląska.

REPREZENTACJE KOLORYTU LOKALNEGO W FILMIE: TWORZENIE KULTUROWYCH KRAJOBRAZÓW POPRZECZ NARRACJE WIZUALNE

Krzysztof Stachowiak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Koloryt lokalny, wynikający z unikalnych cech przyrodniczych i kulturowych, odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu tożsamości miejsc i regionów. Film, jako medium narracyjne, nie tylko przedstawia istniejące krajobrazy, ale także je tworzy, nadając przestrzeniom nowe znaczenia kulturowe. Wystąpienie koncentruje się na analizie wizualnych i narracyjnych technik filmowych, które budują koloryt lokalny i przekształcają przestrzeń w miejsce zakorzenione w wyobraźni widza. Omówione zostaną przykłady filmów, które poprzez swoją estetykę i narrację przyczyniają się do tworzenia kulturowych krajobrazów i wzmacniają poczucie odrębności oraz identyfikacji z miejscem.

Wystąpienie podejmuje również zagadnienia wytwarzania przestrzeni w filmie, odwołując się do koncepcji diegetycznej przestrzeni filmowej, a także wpływu filmu na odbiór autentyczności miejsc oraz ich ochronę jako zasobów kulturowych. Poruszona zostaje także kwestia granicy między reprezentacją a symulacją przestrzeni, podkreślając rolę filmu w zachowywaniu i reinterpretacji lokalnej tożsamości.

MURALE W PUBLICZNEJ PRZESTRZENI MIEJSKIEJ: MIĘDZY BUDOWĄ TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ A ZAWŁASZCZENIEM KRAJOBRAZU MIEJSKIEGO

Malwina Balcerak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Murale stały się w ostatnich latach nieodłącznym elementem współczesnych miejskich przestrzeni publicznych. Wykazuje się ich istotny i trwały (zarówno pozytywny, jak i negatywny) wpływ estetyczny, społeczny, ekonomiczny i symboliczny na formę i funkcję tych przestrzeni (por. Evans 2002). W miarę rozwoju relacji tych wielkoformatowych malowideł z przestrzenią publiczną, sposoby wykorzystywania tej przestrzeni w procesie twórczym, a w efekcie w samym wytworze, stawały się coraz bardziej zróżnicowane. Wykorzystując potencjał murali, lokalne społeczności zaczęły coraz bardziej świadomie wykorzystywać ich możliwości do wyrażania swoich wartości i podkreślania tożsamości. Można wręcz powiedzieć, że z czasem coraz mocniej zakorzeniano murale w lokalnej specyfice i kulturze danej przestrzeni. Choć istnieje uznanie dla wartości lokalnych w kontekście treści wytworów sztuki publicznej, niewiele badań skupia się na tym, w jaki sposób oddziałują one na krajobraz miejski, ale także jak wpływają na tworzenie pewnego rodzaju społecznych enklaw. Zastanawiające jest to, kiedy (i czy w ogóle) można mówić o zawłaszczaniu miejskiej przestrzeni publicznej przez te lokalnie zakorzenione murale? Co więcej, czy zawłaszczanie w tym kontekście można rozpatrywać jako zjawisko pozytywne czy negatywne? Warte rozważenia jest również to, w jaki sposób murale ustanawiają, utrwalają lub kwestionują dany porządek symboliczny oraz jak kreują lub destabilizują przestrzeń miejską (por. Fołta 2015)? W referacie zostanie podjęta próba odpowiedzi na te pytania, ukazując przy tym złożoność kreowania murali w miejskiej przestrzeni publicznej i pełniące w niej role tych wytworów.

Słowa kluczowe: miejska przestrzeń publiczna, murale, tożsamość lokalna, zawłaszczanie przestrzeni

MAŁA ARCHITEKTURA SAKRALNA W KRAJOBRAZIE KULTUROWYM WSI MAZOWIECKIEJ NA PRZYKŁADZIE DOLINY PILICY

Bogdan Wziątek, Ewa Szulerska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Badaniami terenowymi objęto środkowy i dolny fragment doliny Pilicy od miejscowości Mysiakowiec do Magnuszewa oraz fragment dolin jej największego na tym odcinku dopływu Drzewiczki. W czasie badań inwentaryzowano obiekty małej architektury sakralnej położone zarówno na obszarach jednostek osadnictwa jak też poza nimi. Wykonano dokumentację fotograficzną oraz zaznaczono lokalizację obiektów w odbiorniku GPS. Następnie w oparciu o dostępne źródła starano się określić historię poszczególnych obiektów.

W dolinie Pilicy mała architektura sakralna pełniła różnorakie nie tylko sakralne funkcje. Najstarsze zachowane XVII-wieczne obiekty znajdujące się w okolicach Warki są świadectwem walki biskupstwa sandomiersko-radomskiego z szerzącą się z niedalekiego Rakowa – głównego ośrodka ruchu ariańskiego Reformacją. Później w okresie zaborów wystawiane przez mieszkańców krzyże i kapliczki były wyrazem patriotyzmu i walki z postępującą rusyfikacją, ale też świadectwem epidemii cholery, która nawiedziła w XIX wieku te tereny. To przy nich zbierali się ochotnicy przystępujący do Powstania Styczniowego, przy nich odbywały się tajne nabożeństwa za Ojczyznę. Dlatego też rosyjscy urzędnicy walczyli z nimi jak z żywymi ludźmi. Usuwali krzyże znajdujące się przy drogach, nie pozwalali budować nowych ani odnawiać tych, które zostały nagryzione zębem czasu. Sytuacja ta zmieniła się w roku 1918 po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Ale na krótko. Po zakończeniu II Wojny Światowej wiara ponownie stała się cierniem w oku nowej władzy. Do roku 1989 znaczenie małej architektury sakralnej dla społeczności lokalnych na terenie badań było zbliżone jak w okresie zaborów. Stanowiły element łączący ludzi o zbliżonym systemie poglądów i wartości, którzy spotykali się tam nie tylko celem wyrażania uczuć religijnych jak również patriotycznych.

Zmiany społeczno-kulturowe jakie nastąpiły po roku 1989 spowodowały jednakże, że w krajobrazie kulturowym miasta i wsi nadpilickiej znaczenie małej architektury zaczęło ewoluować w różnych kierunkach. W miastach zwłaszcza kapliczki zaczęły tracić swoje religijne znaczenie, czego wyrazem jest stopniowe zawłaszczanie wydzielonego wcześniej obszaru sacrum przez tkankę miejską. Ilustruje to chyba najlepiej przykład jednej z najstarszych zachowanych kapliczek w miejscowości Warka, która „obrośnięta” obiektami infrastruktury technicznej – słupy, latarnie, znaki drogowe tak dalece zatraciła swój kontekst kulturowo-religijny, że nawet znajdujące się na niej graffiti budzi negatywne emocje bardziej ze względu na swoją treść niż fakt, że namalowane zostało na obiekcie sakralnym.

W przypadku wsi sytuacja jest zgoła odmienna. Wszystkie oglądane przeze mnie kapliczki nawet te najskromniejsze były zawsze starannie wydzielone z otoczenia poprzez odgródzenie od otoczenia, oraz dekoracje ze świeżych kwiatów i kolorowych wstęg bez względu na to czy znajdowały się we wsi czy też poza nią. Pełniły również nadal swoją funkcję społeczno-kulturową miejsca łączących ludzi o podobnych przekonaniach i przywiązaniu do tradycji.

Podsumowując dokonane obserwacje można śmiało stwierdzić, iż, mała architektura sakralna stanowi nawet pomimo zachodzących zmian jeden z podstawowych elementów wyróżniających krajobraz

XXVIII Konferencja Problematyki Krajobrazu Kulturowego z cyklu Interdyscyplinarnych Seminariów Krajobrazowych
„Tożsamość krajobrazu – Koloryt lokalny miejsc i regionów”
Olsztyn 2025

kulturowy wsi mazowieckiej, ponieważ zachowała tam do dnia dzisiejszego swoją pierwotną formę i funkcję sakralną oraz społeczno-kulturową.

KRAJOBRAZ WIRTUALNY I REALNY. JAK GEOCACHING REDEFINIUJE TOŻSAMOŚĆ MIEJSCA

Eryk Szulc*, Stefania Środa-Murawska, Elżbieta Grzelak-Kostulska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Geocaching to forma gry terenowej wykorzystującej współrzędne geograficzne. Polega na poszukiwaniu fizycznych pojemników zwanych skrytkami geocache, które ukryte są w terenie, a następnie wpisanie się w dzienniku znalezień zwanym logbookiem. Szacuje się, że globalnie ponad 3 miliony osób aktywnie uczestniczy w geocachingu i zajmuje się odnajdywaniem ponad 3,5 miliona ukrytych skrytek geocache.

Ze względu na niezwykle silne powiązanie geocachingu z eksploracją nowych miejsc, w niniejszym badaniu przyjęto, że geocaching wpływa na percepcję i reinterpretację tożsamości miejsca. Geocaching można zatem rozpatrywać w kontekście teorii doświadczenia przestrzennego, które uwzględnia emocjonalny i poznawczy aspekt interakcji użytkowników z krajobrazem.

Celem badania było zidentyfikowanie, czy i w jaki sposób geocaching – jako aktywność łącząca rzeczywistość wirtualną z fizycznym światem – redefiniuje tożsamość miejsca. W celu rozszerzenia analizy wprowadzono pojęcie „krajobrazu hybrydowego”, które opisuje współlistnienie elementów wirtualnych i fizycznych w procesie tworzenia nowych narracji miejsca. Pojęcie to bazuje na teoriach przestrzeni społecznej Lefebvre'a oraz koncepcji przestrzeni wirtualno-rzeczywistej Floridi'ego. Dzięki temu badanie pokazuje, jak geocaching funkcjonuje jako narzędzie integrujące wymiar technologiczny i kulturowy w percepcji miejsca.

W badaniu zastosowano triangulację metod, tj. badania ilościowe dla danych pierwotnych pochodzących z oficjalnych stron internetowych geocachingu) i badania ankietowego, oraz badanie jakościowe bazujące na wywiadach częściowo ustrukturyzowanych.

Wykazano, że geocaching jako forma gry terenowej jest potencjalnym narzędziem dla określenia tożsamości miejsca. Wyniki ankiety wskazują, że uczestnicy geocachingu w trakcie szukania ukrytych skrytek geocache odczuwają pozytywne emocje, a także pewnego typu poczucie przywiązania do badanych miejsc.

Słowa kluczowe: krajobraz, geocaching, tożsamość miejsca, onlife

* uczestnik konkursu „Przyszłość badań krajobrazowych”. Wybór „młodego naukowca” uczestniczącego w konferencji i biorącego udział w najciekawszych prezentowanych badaniach (referaty i postery).

Sesja IIB

Kształtowanie tożsamości miejsc – krajobraz, który nas otacza

THE COLOURING OF ETHIOPIA’S LANDSCAPES/ KOLORYT KRAJOBRAZÓW ETIOPII

Józef Hernik¹, Abreham Berta Aneseyee², Tomasz Noszczyk¹, Anita Kukulska-Kozieł¹,
Katarzyna Cegielska¹, Julia Gorzelany¹, Solomon Abidrew²

¹Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, ²Wolkite University, Ethiopia

Ethiopia is a country full of diverse topographic features and most extraordinary landscapes to be found throughout Africa, where the colours of nature change with the seasons and the altitude above the sea level to form a unique colour palette, ranging from the lowest and hottest point in Africa at the Danakil Depression (116 m) to the highest peak in Ethiopia, Ras Dashen (4.533 m). This indicates that Ethiopia’s landscape is exceptionally diverse and picturesque, and reflects the richness of nature and geographical formations.

Ethiopia is gifted with abundant natural resources of ample landmass, fertile soils, favourable climate, water, wildlife, and others. Many of its resources are not properly and sustainably used to maximise the economic potential of Ethiopia, improve the living standards and eradicate poverty. Currently, Ethiopia’s population stands at approximately 132 million inhabitants, making it the 10th most populous country in the world, and the 2nd in Africa. 80% of Ethiopians live in rural areas.

From an outside observer’s perspective, the colouring of this country’s landscape is unique. It is difficult, however, to identify the identity of a place in this landscape unfailingly without the assistance of local inhabitants.

The aims of this paper include:

- to present the colouring of urban and rural landscapes of Ethiopia;
- to discuss, with the participation of local experts, the identity of the local landscape and its distinctiveness, with the Jefore rural commune serving as an example;
- to show the ways of protecting the local landscape and the functioning of local communities in connection with the identity of the place, using the example of the Gurage community.

WPLYW ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO NA TOŻSAMOŚĆ MIEJSCA NA PRZYKŁADZIE KINGS CANYONU (AUSTRALIA CENTRALNA)

Jarosław Balon

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Odkryty po raz pierwszy z końcem XIX wieku i potem zapomniany, Kings Canyon w Górach MacDonnell, stanowi współcześnie – obok skał Uluru i Katatjuty - najważniejszą atrakcję turystyczną Centralnej Australii. Miejsce to zaistniało na mapie turystycznej Australii w latach sześćdziesiątych XX wieku i od tej pory przechodzi stopniową ewolucję; w naturalny krajobraz zostały wprowadzone liczne elementy infrastruktury turystycznej. Równocześnie miejsce stale zyskuje na popularności, co powoduje, że Kings Canyon odwiedzają dziś rzesze turystów.

Niniejsza prezentacja opiera się na dwukrotnej eksploracji tego miejsca przez Autora, w pierwszym w grudniu 1980 roku a następnie w marcu 2025. Stwierdzono, że zmiany infrastrukturalne, w tym doprowadzenie asfaltowej szosy, budowa parkingu z wiatami i toaletami, wykonanie wygodnego traktu biegnącego dnem doliny, wyznakowanie kilku szlaków w otoczeniu doliny połączone z budową szeregu ułatwień, w tym schodów i mostków, generalnie zmieniło charakter Kings Canyonu. Niegdyś miejsce dostępne wyłącznie dla dobrze przygotowanego turysty kwalifikowanego, dziś dostępne jest dla turysty masowego. Dodać trzeba, że infrastruktura uniemożliwiła dotarcie do najciekawszych pod względem przyrody nieożywionej miejsc w obrębie doliny.

Podsumowując, zagospodarowanie turystyczne dało szansę dotarcia do doliny szerokiemu kręgowi odbiorców, jednak w znacznej mierze odebrało „ducha miejsca” – coś absolutnie przed pół wiekiem unikalnego, stało się standardową atrakcją turystyczną,

Słowa kluczowe: Australia Centralna, zagospodarowanie turystyczne, tożsamość miejsca

TOŻSAMOŚĆ KRAJOBRAZU ZIEMI WIELUŃSKIEJ

Mariusz Szubert

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Ziemia Wieluńska ma bogatą historię, w którą wpisują się wpływy Małopolski, Śląska Opolskiego i Wielkopolski oraz tragiczne wydarzenia związane z II wojną światową. Region ten leży na pograniczu Wyżyny Śląsko-Krakowskiej oraz Niziny Południowowielkopolskiej. Monotonny krajobraz równinno-wysoczytny urozmaicają formy krasowe w przełomowej dolinie Warty.

Tożsamość krajobrazu naturalnego. Zasadniczą cechą krajobrazu Ziemi Wieluńskiej jest przejściowość od krajobrazu wyżyny wapiennej do krajobrazu nizinnego staroglacjalnego. Wyjątkiem jest Działoszyński przełom Warty z wapiennymi skałkami oraz jaskiniami w Załęczańskim Parku Krajobrazowym.

Tożsamość oblicza historyczno-kulturowego. Położenie Ziemi Wieluńskiej na styku kilku regionów historycznych wpłynęło na jej bogatą historię i związki kulturowe z sąsiednimi obszarami. W historię tego regionu wpisuje się Ziemia Rudzka i Księstwo Wieluńskie, zabór pruski i rosyjski oraz kilkusetletnie przygraniczne położenie z Niemcami. Graniczną rzeką była Prosna. Jednak najmocniej w tożsamość Ziemi Wieluńskiej wpisana jest dzień 1 września 1939, godzina 4.40 i związane z tą datą zniszczenie Wielunia i tragiczne losy mieszkańców tego miasta.

Genius Loci:

- **Załęczański Park Krajobrazowy.** Krajobraz wyżyny wapiennej z pagórami jaskiniami, rezerwatami przyrody oraz borami sosnowymi.
- **Warta i Prosna.** Rzeki - szlaki osadnicze oraz handlowe (szlak bursztynowy). Prosna zapisała się również jako granica państwowa (1815-1939).
- **Drewniane budownictwo sakralne i świeckie.** Cennymi zabytkami są: unikatowe modrzewiowe kościoły w stylu wieluńskim, dwór w Ożarowie i spichlerz w Skomlinie.
- **Muzeum Ziemi Wieluńskiej.** Gromadzi i przybliża dziedzictwo regionu.
- **Wąskotorowa kolej Wieluńska i szlak kolejowy Kalety-Kępno.** Choć częściowo nieistniejące (kolej wąskotorowa), zapisały się w historii regionu, a stacja Wieluń Dąbrowa jest architektoniczną perełką.
- **Szpital wieluński.** Symboliczne miejsce związane z bombardowaniem Wielunia 1 września 1939 r., które rozpoczęło II wojnę światową i uczyniło z Wielunia „polską Guernicę”. Dzisiejszy Wieluń jest miastem pokoju i pojednania.

Koloryt krajobrazu miejsc (studium przypadku):

- **Wieluń:** średniowieczny układ urbanistyczny z fragmentami murów obronnych i parkami na miejscu dawnej fosy. Symbolami dawnej wielokulturowości miasta są relikty synagogi, dawna cerkiew prawosławna i cmentarz ewangelicki. Tragiczną historię miasta upamiętniają pomniki i relikty fary, a oblicze współczesnego Wielunia tworzą lokalne firmy (m.in. Wielton, Korona i Spółdzielnia Mleczarska).
- **Skomlin.** Jedna z najstarszych wsi z dobrze zachowanym średniowiecznym układem ruralistycznym. Wyróżnia się drewnianym kościołem (1746) i spichlerzem (1777).
- **Bolesławiec.** Miasto nad Prosną z czytelnym średniowiecznym układem urbanistycznym. Znajdują się tu ruiny średniowiecznego zamku i ślady młynarstwa.

TOŻSAMOŚĆ KRAJOBRAZU POGRANICZA – KOLORYT I UNIKATOWOŚĆ MIEJSC

Alina Awramiuk-Godun

Uniwersytet Warszawski

Poszukiwanie tożsamości obszarów i miejsc stanowi ważny aspekt badań krajobrazowych, ponieważ ściśle wiąże się z aktualnymi wyzwaniami w zakresie kształtowania i ochrony krajobrazów. Tożsamość krajobrazu można rozumieć jako „postrzegalną unikatowość miejsca”, wynikającą nie tylko z jego cech przyrodniczych i kulturowych, ale również z konstrukcji społecznych oraz subiektywnych wyobrażeń i doświadczeń mieszkańców danego obszaru¹.

Na terenach przejściowych, gdzie w interakcje wchodzi przedstawiciele różnych kultu (np. tradycji religijnych), przenikanie się idei i zwyczajów prowadzi do powstania wyjątkowego krajobrazu kulturowego pogranicza. Takim obszarem jest północno-wschodnia Polska, historyczny region Podlasia, który od wieków stanowił strefę styku tradycji chrześcijaństwa zachodniego (łacińskiego, katolicko-protestanckiego) i wschodniego (prawosławnego, bizantyjsko-ruskiego). Region ten przez stulecia zachował swój wielokulturowy charakter, który nie jest jedynie reliktem przeszłości – to wciąż żywa rzeczywistość, która kształtuje współczesne procesy społeczno-kulturowe oraz wpływa na krajobraz kulturowy.

Celem referatu jest próba odpowiedzi na pytania: W jaki sposób przejawia się lokalny koloryt a tym samym tożsamość krajobrazu pogranicza? Jakie elementy i cechy krajobrazu Podlasia wpływają na poczucie odrębności i identyfikacji miejsc, nadając im unikatowy i niepowtarzalny charakter? Które miejsca i obiekty funkcjonują w naszej wyobraźni jako wizytówki tego krajobrazu? Poruszony zostanie również problem współczesnych zagrożeń tożsamości krajobrazu pogranicza, które mogą osłabiać jego wyjątkowy charakter i związaną z nim wartość kulturową.

Słowa kluczowe: tożsamość krajobrazu; pogranicze kulturowe; Podlasie

¹ Stobbelaar D.J., Pedroli B., 2011, Perspectives on Landscape Identity: A Conceptual Challenge, Landscape Research, 36:3, 321-339.

KSZTAŁTOWANIE TOŻSAMOŚCI KRAJOBRAZU OBSZARÓW WIEJSKICH POMORZA

Gabriela Czapiewska

Uniwersytet Pomorski w Słupsku

Celem artykułu jest przedstawienie problematyki kształtowania tożsamości krajobrazu wybranych obszarów wiejskich Pomorza w oparciu o realizowany konkurs „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego”. W konkursie doceniane są projekty, pełniące m.in. funkcje kulturowe i społeczne, prezentujące wysokiej jakości rozwiązania, dostosowane do charakteru otoczenia i specyfiki miejsca. Wyróżniane są działania uwzględniające poszanowanie zastanych wartości krajobrazowych. Analizie poddane zostaną nagrodzone i wyróżnione przez komisję konkursową od 2006 roku projekty zagospodarowania przestrzeni publicznych wsi regionu pomorskiego, które budują ich tożsamość. Znaczna część nagrodzonych inicjatyw promuje idee inteligentnych wsi (*smart villages*) poprzez kompilację elementów innowacyjnych z zakresu rozwiązań projektowych, technicznych oraz kształtowania terenów zieleni i estetyki kreowanej przestrzeni. Wiejskie przestrzenie zyskują nowe oblicze poprzez wyeksponowanie istniejących walorów. Organizowany konkurs „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego” wspiera dobre praktyki w zakresie tworzenia nowych wartości w przestrzeni publicznej obszarów wiejskich. Nagradzane projekty kształtują rozwój lokalny, skupiony wokół wartości dziedzictwa kultury i przyrody, a jednocześnie są sposobem upowszechniania wiedzy o walorach wsi prezentowanego regionu. Przykładowo na terenie „Grodziska Owidz” funkcjonuje pierwsze i jedyne w Europie Muzeum Mitologii Słowiańskiej, a „Park Kulturowy – Osada Łowców Fok” w Rzućwie jest ważnym miejscem badań archeologicznych nad dziedzictwem kulturowym pierwszych rybaków i łowców nad Bałtykiem. Doceniane w konkursie przedsięwzięcia tworzą niepowtarzalny charakter danego miejsca i towarzyszącej mu atmosfery (*genius loci*), a nierzadko są źródłem inspiracji dla kształtowania krajobrazu.

KRAJOBRAZ JAKO ELEMENT WIELOKRYTERIALNEJ OCENY POTENCJAŁU TERENÓW NADWIŚLAŃSKICH W WARSZAWIE DO ROZWOJU REKREACJI I SPORTÓW WODNYCH

Agata Pawłat-Zawrzykraj¹, Piotr Kaliszek²

¹Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, ²Federacja Przystań Warszawa

Ocena walorów krajobrazowych jest jednym z kilku elementów inwentaryzacji terenów nadwiślańskich w Warszawie, prowadzonej na potrzeby oceny potencjału do rozwoju różnych form rekreacji wodnej oraz sportów wodnych. Wisła oraz tereny bezpośrednio z nią związane są kluczowym elementem systemu terenów o funkcji rekreacyjnej miasta. Jest to obszar podlegający ciągłym przekształceniom, mający ogromny potencjał do dalszego rozwoju, będący miejscem aktywności wielu grup użytkowników, w tym m.in. osób uprawiających różne formy turystyki i rekreacji wodnej. W Warszawie istnieje wiele obiektów oferujących możliwości uprawiania sportów i rekreacji wodnej. Jednak większość z nich powstała jeszcze w poprzednim stuleciu, a więc kilkadziesiąt lat temu. Inwentaryzacją objęto: - obiekty będące w użytkowaniu (przez kluby sportowe, organizacje wodniackie, ogólnodostępne dla mieszkańców), - były obiekty wodne typu brownfield; - miejsca nieformalnie wykorzystywane do rekreacji wodnej oraz miejsca pełniące tymczasową funkcję gospodarczą (np. piaskarnie), które mogłyby być włączone do sieci istniejących obiektów. W sumie inwentaryzacją objęto 38 obiektów po prawej stronie Wisły (włączając obiekty wokół Kanału Żerańskiego) oraz 25 po lewej stronie Wisły. Ocena jakości krajobrazu objęła: stan techniczny obiektów kubaturowych, stan zagospodarowania i utrzymania terenów, stan roślinności, wpisanie obiektów w otoczenie. Uwzględniono również kwestie powiązań widokowych z miastem, które z punktu widzenia rozwoju różnych form rekreacji i sportów stanowią element istotny lub zbędny czy nieistotny. Wyniki badań dotyczące obiektów istniejących wskazują na ich znaczne niedoinwestowanie, zły i bardzo zły stan techniczny obiektów kubaturowych. W przypadku miejsc potencjalnego rozwoju część charakteryzuje się wysokimi walorami krajobrazowymi, kilka niskimi walorami, niektóre są zdegradowane. Ważne jest, że z punktu widzenia przydatności do rozwoju rekreacji oraz sportów wodnych, niska ocena walorów krajobrazowych danych obiektów nie eliminuje ich przydatności do pełnienia danej funkcji.

DZIEDZICTWO UTRACONE. W POSZUKIWANIU POWOJENNEJ TOŻSAMOŚCI KRAJOBRAZU MAŁYCH MIAST WARMII I MAZUR

Łukasz Musiaka

Uniwersytet Łódzki

Skala zniszczenia wielu historycznych miast w wyniku działań wojennych II wojny światowej miała charakter bezprecedensowy (Salm 2021). W szczególny sposób zostały doświadczone ośrodki miejskie leżące na szlaku bojowym Armii Czerwonej (Czubiel, Domagała 1969; Wejchert, Wejchert 1986; Domagała 1998). W wyniku zniszczeń wojennych, jak i przyjęcia zróżnicowanych modeli powojennej odbudowy, krajobraz kulturowy i genius loci wielu miast (Myga-Piątek 2015), w tym z terenu dawnych Prus Wschodnich, został bezpowrotnie utracony lub zatarty (Lubocka-Hoffmann 2004, 2019; Lewandowska 2014; Musiaka et al. 2021).

Głównym celem badania było porównanie zróżnicowanych kierunków odbudowy oraz jej efektów w historycznych centrach małych miast regionu Warmii i Mazur. Małe miasta zostały wybrane ze względu na ich peryferyjny charakter w stosunku do dużych ośrodków miejskich, posiadających priorytet odbudowy. Z grupy 17 ośrodków województwa warmińsko-mazurskiego zniszczonych w co najmniej 70%, wybrano trzy studia przypadków.

W badaniu wykorzystano oryginalną procedurę opartą o różne skale czasowo-przestrzenne oraz przy wykorzystaniu ilościowych i jakościowych metod analizy tkanki miejskiej. Uzyskane wyniki pozwoliły na wyszczególnienie modeli odbudowy opartych na neointegracji modernistycznej (Węgorzewo), restrukturyzacji warunkowej (Lubawa) oraz braku odbudowy (Kisielice).

Otrzymane wyniki jednoznacznie wskazują, że negatywne konsekwencje powojennych przekształceń przestrzennych są nadal silnie odczuwane. Mimo podejmowanych działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych, a nawet prób rekonstrukcji przedwojennej tkanki, nie jesteśmy w stanie odtworzyć utraconego krajobrazu małego miasta historycznego. Obecnie stoimy w obliczu wyzwania związanego z kształtowaniem tożsamości miast regionu w oparciu o posiadany zasób materialnego dziedzictwa kulturowego (Senetra, Szarek-Iwaniuk 2020, Zagroba et. al. 2020). Rezultaty badania wskazują także na konieczność pogłębionej debaty na temat potrzeb i możliwości dalszej rewitalizacji oraz kształtowania krajobrazu i funkcji małych miast regionu.

Sesja IIIA

Dominanty, akcenty, wyróżniki **– elementy tworzące koloryt lokalny** **miejsc i regionów**

ROLA WYRÓŻNIKÓW KRAJOBRAZU W TWORZENIU KOLORYTU KRAJOBRAZU WIEJSKIEGO

Irena Niedźwiecka-Filipiak, Janusz Gubański, Anna Podolska

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Krajobraz wiejski ulega obecnie intensywnym przemianom wynikającym z wielu przyczyn. Jedną z nich są zmiany sposobu życia i źródeł utrzymania mieszkańców wsi. Tylko nieliczni z nich są rolnikami, z tego powodu dawne charakterystyczne zabudowania zagród, budynków służących do produkcji rolniczej jako niepotrzebne znikają z krajobrazu wiejskiego. Zmiany ustrojowe po 1945 r. spowodowały też degradację dawnych założeń pałacowo-parkowych i folwarków. Stąd istotne jest przeanalizowanie co obecnie stanowi o kolorycie poszczególnych miejscowości wiejskich. Rodzi się też pytanie jaka jest przyszłość specyficznej lokalnej architektury? Celem przeprowadzonych badań było określenie wyróżników krajobrazu wiejskiego i rozpoznania charakterystycznych i unikatowych cech tradycyjnej architektury lokalnej oraz wyznaczenia obszarów ich koncentracji. Badania prowadzone były na terenie województwa dolnośląskiego w ramach prac nad audytem krajobrazowym dla tego województwa. W analizach bazowano na opracowaniu „Rekomendacje w zakresie prowadzenia analiz krajobrazowych na potrzeby wyznaczania stref ochrony krajobrazu”, wykonane przez Stowarzyszenie Polskich Architektów Krajobrazu na zlecenie Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (2019). Na potrzeby prowadzonych analiz sposób analizy został zmodyfikowany i przystosowany do potrzeb postawionego celu badawczego. W celu określenia specyfiki tradycyjnej architektury lokalnej analizami objęto 320 miejscowości wiejskich położonych we wcześniej sprecyzowanych krajobrazach priorytetowych. Do wyróżników i ich reprezentantów zaliczono te elementy krajobrazu rdzenia wsi, które były widoczne ze szlaków komunikacyjnych. W ocenie brano pod uwagę widoczne cechy poszczególnych wyróżników. Osiągnięte wyniki pozwoliły na sprecyzowanie wyróżników krajobrazu, ich charakterystycznych i unikatowych cech regionalnych oraz mikroregionów architektonicznych w obrębie krajobrazów priorytetowych Dolnego Śląska. Wyniki pozwalają również na określenie specyficznego kolorytu poszczególnych mikroregionów, a co za tym idzie wartości, które należałoby w przyszłości nie tylko chronić, ale także kontynuować.

Słowa kluczowe: regionalizm, obiekty unikatowe i charakterystyczne, specyfika architektury lokalnej

WPŁYW ZIELENI NA KSZTAŁTOWANIE LOKALNEGO KOLORYTU I STRUKTURY URBANISTYCZNEJ TORUNIA

Krzysztof Rogatka, Mateusz Kowalski^{*}, Aleksandra Lewandowska-Czuła

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Toruń uznawany jest za miasto o dużej rozpoznawalności zarówno w Polsce jak i za granicą. Koloryt lokalny i swoistą markę miasto zawdzięcza gotyckiej starówce, wpisanej na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, będącej dziedzictwem działalności zakonu krzyżackiego oraz „pruskiemu murowi” obecnemu m.in. na historycznych toruńskich przedmieściach. Genius loci miasta to jednak nie tylko architektura ale również jej otoczenie. W przypadku historycznego układu urbanistycznego Torunia równie ważnym elementem struktury przestrzennej są tereny zieleni. Ich obecny kształt i wygląd nie tylko świadczy o przeszłości, ale w kontekście krajobrazu kulturowego miasta tworzy dla budynków swoistą ramę kompozycyjną. Ponadto zieleń świadczy szereg ważnych funkcji mieszkańcom miast (m.in. zdrowotna, społeczna, estetyczna).

Głównym celem referatu jest identyfikacja miejskich terenów zieleni oraz przedstawienie ich wpływu na przestrzeń miasta i tworzenie kolorytu lokalnego. Metodami wykorzystanymi w badaniu były: analizy przestrzenne przeprowadzone w oprogramowaniu GIS, analiza materiałów zastanych (ang. desk research) oraz studia przypadków wybranych fragmentów przestrzeni miasta (ang. case study).

Rezultatem przeprowadzonych działań jest katalog toruńskiej zieleni miejskiej, która wpisuje się w długą historię rozwoju przestrzenno-funkcjonalnego Torunia. Na podstawie tego katalogu można stwierdzić, że zieleń stanowi nierozzerwalny element kompozycyjny krajobrazu kulturowego Torunia, który należy chronić na równi z jego tkanką architektoniczną. Ponadto rola zieleni miejskiej nabiera szczególnego znaczenia w kontekście globalnych zmian (m.in. klimatycznych, społeczno-demograficznych), ponieważ umożliwia budowanie zrównoważonego i odpornego na kryzysy habitatu miejskiego.

Słowa kluczowe: tereny zieleni, krajobraz miejski, odporność miejska, GIS, desk research, case study

^{*} uczestnik konkursu „Przyszłość badań krajobrazowych”. Wybór „młodego naukowca” uczestniczącego w konferencji i biorącego udział w najciekawszych prezentowanych badaniach (referaty i postery).

GEOKULTUROWE ZNACZENIE KAMIENI MŁYŃSKICH W KRAJOBRAZIE NIZIN POŁUDNIOWOBAŁTYCKICH

Dariusz Brykała

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyńskiego PAN w Warszawie

Młyny były jednymi z najbardziej charakterystycznych elementów krajobrazu wiejskiego na Nizinach Południowobałtyckich, pełniąc kluczową rolę w lokalnej gospodarce i życiu codziennym. Kamienie młyńskie stanowiły serce tych zakładów, umożliwiając mielenie ziarna na mąkę. Oprócz dużych kamieni młyńskich używanych w młynach, w wielu gospodarstwach domowych znajdowały się także małe żarna obrotowe, które pozwalały na domową produkcję mąki.

W drugiej połowie XX wieku, na skutek postępu technologicznego i zmiany modelu gospodarczego, tradycyjne zakłady młynarskie zaczęły znikać z krajobrazu. Industrializacja i rozwój nowoczesnych młynów przemysłowych przyczyniły się do stopniowego zamykania małych, lokalnych młynów wodnych i wiatraków. W efekcie, wiele tych zakładów zostało opuszczonych, a budynki często ulegały degradacji lub były adaptowane do innych celów. Obecnie w wielu przypadkach, to właśnie kamienie młyńskie są jedynymi relikami po nich. Są one odnajdywane w różnych miejscach: nad brzegami rzeki lub w jej nurcie, albo na wzniesieniach, gdzie dawniej funkcjonowały wiatraki. Te kamienie, niegdyś integralna część codziennego życia wiejskiego, stały się ważnymi artefaktami – nośnikami lokalnej pamięci.

Ekspozowanie kamieni młyńskich ma na celu zachowanie i przypomnienie o dziedzictwie kulturowym. W ten oddolny sposób następuje proces kształtowania bądź utrwalania identyfikacji lokalnych społeczności. Kamienie takie stanowią materialne świadectwo dawnych technologii oraz pracy pokoleń mieszkańców. Często są umieszczane w formie małej architektury w przestrzeniach publicznych, takich jak parki, skwery, tereny przykościelne czy muzea na wolnym powietrzu.

Inicjatywy związane z ochroną i ekspozowaniem kamieni młyńskich pomagają w budowaniu świadomości historycznej i kulturowej wśród lokalnych społeczności. Są one symbolem przeszłości, przypominającym o znaczeniu młynarstwa w historii regionu oraz o zmianach, jakie zaszły w krajobrazie wiejskim na przestrzeni dekad.

Ponadto, kamienie młyńskie w krajobrazie Nizin Południowobałtyckich odzwierciedlają swoistą interakcję między człowiekiem a środowiskiem naturalnym. Ich rozmiar, kształt i sposób wykonania mogą dostarczać informacji na temat lokalnych technik obróbki kamienia oraz wymiany handlowej w regionie. Ze względu na brak naturalnych wychodni skalnych na tym obszarze, głównym źródłem surowcowym do wyrobu kamieni młyńskich były powszechne tu głazy narzutowe. Dlatego powinno się je traktować nie tylko jako obiekty kulturowe. Posiadają one bowiem potencjał edukacyjny jako nośniki wiedzy o przeszłości geologicznej i procesach geomorfologicznych.

Czy ekspozowanie kamieni młyńskich w krajobrazie wiejskim to swego rodzaju moda charakterystyczna dla naszych czasów? Okazuje się, że niekoniecznie. Na Warmii i Mazurach już w średniowieczu zaczęto umieszczać je w ścianach kościołów. Jest to do dzisiaj nie rozwiązana zagadka przeszłości, dlaczego tak czyniono. Do naszych czasów zachowało się w regionie 10 świątyń, w których przestrzeni znajdziemy takie obiekty.

Opracowanie powstało w wyniku realizacji grantu finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki (grant nr 2019/35/B/HS3/03933).

REKONSTRUKCJA STANU ZACHOWANIA KRAJOBRAZÓW POLANIARSKICH PASMA POLIC NA POTRZEBY ICH OCHRONY I PAMIĘCI KULTUROWEJ

Janusz Łach

Uniwersytet Wrocławski

Wyróżnikiem krajobrazów polaniarskich są polany leśne o wyjątkowej genezie, mającej swe korzenie w procesie ujarzmiania pierwotnej puszczy karpackiej przez ludność pasterską pochodzenia wołoskiego. Stanowią one pod względem przyrodniczym jedne z najcenniejszych fitocenoz roślinnych strefy umiarkowanej, a pod względem kulturowym fenomen archaicznej gospodarki pastersko-rolnej określanej jako polaniarskiej. Polany tworzą wyjątkowy krajobraz seminaturalny, który obecnie w wyniku porzucania prac gospodarskich ulega zanikowi poprzez sukcesję roślinną. Celem pracy jest zdefiniowanie wyróżnika przyrodniczego i kulturowego krajobrazu tradycyjnego jakim jest krajobraz polaniarski w paśmie Polic w Beskidach Zachodnich. Rekonstrukcja stanu zachowania przy użyciu narzędzi GIS i metody retrogresywnej pozwoliła na wydzielenie zasięgu tradycyjnego - dawnego krajobrazu oraz wyznaczenie aktualnych stref i sposobów jego użytkowania. Zdefiniowanie krajobrazów referencyjnych w paśmie Polic może mieć przełożenie na określenie skutecznych metod ich ochrony w kontekście przyrodniczym jak i kulturowym. Artykuł ukazuje novum w badaniach krajobrazowo-etnograficznych nad typologią krajobrazów tradycyjnych w oparciu o gospodarkę

DRZEWO JAKO ELEMENT KRAJOBRAZU

Agnieszka Ryzza-Woźniak

"Tajemniczy Ogród" Projektowanie-Zakładanie-Konserwacje Terenów Zielonych

Drzewa, choć nie tak trwałe, jak skały, góry, czy rzeki stanowią nieodłączny element krajobrazu naturalnego. Często są ich głównym akcentem, jak na przykład słynna sosna z Sokolnicy, czy Dęby Rogalińskie, sekwoja Generał Sherman, sekwoja Hyperion, czy Tane Mahuta (Duch Lasu) święte drzewo Maorysów.

Człowiek przekształcając krajobraz również „używa” drzew jako ważnych i użytecznych składowych swojego otoczenia.

Drzewo element krajobrazu (element topografii/punkt orientacyjny) przyrodniczego/naturalnego, ekologicznego, antropogenicznego;

Drzewo element krajobrazu kulturowego (drzewa przy drogach, drzewa w miastach, syngieltony jako istotny element architektury krajobrazu oraz jako naśladowanie krajobrazu naturalnego; drzewa święte i uświęcone; przydrożne aleje drzew; drzewa w wybranych przykładach literackich);

Drzewa jako element krajobrazu historycznego (drzewa istotne z powodu wydarzeń historycznych ogólnokrajowych i lokalnych, m.in. „drzewa sądowe”; drzewa, które mieszkańcy lokalnych społeczności kojarzą z ważnymi dla siebie zdarzeniami)

Turystyka przyrodnicza - znane drzewa, czyli co i dokąd jeździmy oglądać.

HAŁDY JAKO NIEJEDNOZNACZNY ELEMENT KRAJOBRAZU KULTUROWEGO RYBNICKIEGO OKRĘGU WĘGLOWEGO

Magdalena Bajer^{*}

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

W województwie śląskim zwałowiska odpadów pokopalnianych, zwane również hałdami, są jednymi z najbardziej dominujących elementów w krajobrazie, także kulturowym. Dotyczy to zwłaszcza Rybnickiego Okręgu Węglowego, w którym dzięki wciąż silnym związkom z górnictwem węgla kamiennego można zaobserwować szczególną koncentrację takiego typu obiektów antropogenicznych. Zachodzące w przemyśle przekształcenia wpływają jednak na przeobrażenia hałd w zakresie ich zagospodarowania, wykorzystywania, postrzegania przez społeczeństwo, a nawet ich istnienia.

Celem prowadzonych badań jest ukazanie niejednoznaczności hałdy jako jednego z elementów konstytuujących krajobraz kulturowy Rybnickiego Okręgu Węglowego. Analiza przeprowadzona jest na przykładzie czterech wybranych zwałowisk górnictwa węgla kamiennego w Rybnickim Okręgu Węglowym, obejmującym obszar częściowo tożsamy z aglomeracją rybnicką.

Na podstawie literatury przedmiotu, kwerendy danych zastanych, analizy treści publikatorów i dokumentów strategicznych oraz badań terenowych wskazano charakterystyczne cechy wybranych hałd oraz ukazano, w jaki sposób tworzą lokalny krajobraz kulturowy. Przedstawiono pełnione przez nie różnorodne funkcje, ich społeczny odbiór oraz to, jak mogą być powiązane z tożsamością lokalną. W toku przeprowadzonych badań stwierdzono istnienie zarówno pozytywnego, jak i negatywnego wizerunku wybranych hałd.

^{*} uczestnik konkursu „Przyszłość badań krajobrazowych”. Wybór „młodego naukowca” uczestniczącego w konferencji i biorącego udział w najciekawszych prezentowanych badaniach (referaty i postery).

Sesja IIIB

Procesy kształtowania tożsamości krajobrazu

ODDZIAŁYWANIE MAŁEGO MIASTA NA PRZESTRZEŃ GMIN WIEJSKICH – 18 LAT DOŚWIADCZEŃ

Marcin Feltynowski

Uniwersytet Łódzki

Małe miasta stanowią istotne bieguny wzrostu w przestrzeniach lokalnych, wpływając na rozwój gmin wiejskich i tworząc z nimi spójną przestrzeń administracyjną powiatów. W kontekście zmian w polityce urbanistycznej, rok 2025 jest kluczowy, ponieważ kończy się funkcjonowanie decyzji o warunkach zabudowy w dotychczasowej formule. Analiza danych z lat 2006-2023 umożliwia identyfikację obszarów o największej antropopresji, co pozwala na określenie potencjalnych lokalizacji dla nowej zabudowy oraz przebudowy istniejących budynków.

Badania pozwalają na określenie lokalizacji *hot spot'ów*, które stanowią atrakcyjne miejsca dla inwestycji mieszkaniowych. Zarówno małe miasta, jak i otaczające je tereny wiejskie oferują różnorodne możliwości rozwoju poprzez uwarunkowania, którymi dysponują w swojej przestrzeni. Jest to również powiązane ze zróżnicowaniem cen nieruchomości w relacji małe miasto a obszary wiejskie.

W kontekście inwestycji warto także zwrócić uwagę na rodzaje funkcji towarzyszących, które wpływają na zainteresowanie inwestorów. Podsumowując, małe miasta nie tylko pełnią rolę lokalnych centrów rozwoju, ale także mają potencjał do stania się kluczowymi graczami i miejscem wsparcia dla gospodarki regionalnej. Jest to szczególnie ważne w przypadku peryferyjnego położenia względem ośrodków wyższego rzędu. Uzyskane wyniki stanowią wsparcie dla polityki planowania przestrzennego oraz planowania rozwoju lokalnego.

Słowa kluczowe: małe miasta, obszary wiejskie, planowanie przestrzenne, atrakcyjność inwestycyjna

MIEDZY TRWAŁOŚCIĄ A ZMIANĄ. OCHRONA DZIEDZICTWA OGRODOWEGO NA OBSZARACH LEŚNYCH

Justyna Jaworek-Jakubska

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

W ostatnich latach wzrosło zainteresowanie dziedzictwem przyrodniczo-kulturowym (ang. biocultural heritage) na obszarach leśnych w Europie. Dotychczasowe badania wykazały, że lasy nadal zawierają ślady tradycyjnych krajobrazów, które przestały być uważane za dziedzictwo z powodu utraty pamięci kulturowej. W wielu krajach rozpoczęto identyfikację i mapowanie lokalnego dziedzictwa w celu zachowania tożsamości różnych europejskich regionów leśnych. Jednocześnie zwraca się uwagę na transfer wiedzy do polityki i zarządzania, a także na rozwijanie procesów partycypacyjnych, w tym współzarządzania dziedzictwem z szerokim udziałem interesariuszy.

W Polsce dotychczasowe badania dziedzictwa w krajobrazach leśnych skupiały się głównie na dziedzictwie archeologicznym, architektonicznym (zabytki techniki) i na dziedzictwie z okresu II wojny światowej. W mniejszym stopniu zwraca się uwagę na obecność dziedzictwa ogrodowego, mimo, że obszary leśne były integralną częścią założen parkowych i upiększonych krajobrazów w różnych okresach historycznych. Szczególne znaczenie zyskały w XVIII i XIX w., kiedy wraz z rozwojem angielskich parków w stylu krajobrazowym, odkryto potencjał otwartego krajobrazu jako przestrzeni publicznej. Rozwinęły się koncepcje parkowej transformacji całych kompleksów krajobrazowych, wykraczających poza pałace, ogrody, a nawet granice majątków ziemskich. Na dużą skalę integrowano parki z obszarami rolniczymi i leśnymi. I tak np. w Wielkiej Brytanii i Irlandii można mówić o pojawieniu się estetyzowanych „krajobrazów rekreacyjnych”. Natomiast w Europie Środkowej i Wschodniej (m.in. Niemcy – Saksonia, Polska – Śląsk, Czechy) o upiększonych krajobrazach (niem. verschönerte Landschaften).

Dzisiaj większość upiększonych krajobrazów to obszary ważne dla ochrony przyrody i dziedzictwa kulturowego – są miejscem występowania rzadkich, często chronionych gatunków fauny i flory, z którymi współistnieje cenne dziedzictwo ogrodowe. Ochrona upiększonych krajobrazów na obszarach leśnych i chronionych stanowi duże wyzwanie, zwłaszcza w miejscach, gdzie w wyniku zmian politycznych i społeczno-gospodarczych utraciły swoje pierwotne funkcje. Jest to widoczne na Dolnym Śląsku, gdzie w II połowie XX w. historyczne krajobrazy parkowe na szeroką skalę włączano w kompleksy leśne. Zapomniane krajobrazy uległy dezintegracji, a w konsekwencji tereny leśne wyłączono z postrzegania jako przechowujące cenne dziedzictwo ogrodowe. Część z nich objęto różnymi formami ochrony przyrody. Dopiero w ostatnich latach, wraz ze stopniowym wzrostem świadomości historycznej, tworzą się dogodne warunki do weryfikacji dotychczasowych strategii ochrony. Trwające obecnie debaty między zwolennikami ochrony przyrody i zabytków ujawniają dwa skrajne podejścia: 1) przywrócenie kompozycji upiększonego krajobrazu wzorując się na formach historycznych, 2) zachowanie krajobrazu w formie niezmienionej (kształtowanego przez procesy przyrodnicze).

Jakie formy dziedzictwa ogrodowego zachowały się na terenach leśnych? Czy istnieje możliwość współpracy między sektorami ochrony przyrody i zabytków na rzecz zachowania tożsamości upiększonych krajobrazów leśnych? Czy można wyjść z trudnej debaty, która obecnie uniemożliwia podejmowanie decyzji i spowalnia współpracę? To pytania sformułowane w ramach projektu poświęconego zarządzaniu krajobrazem kulturowym doliny Pelcznicy pod Zamkiem Książ w Wałbrzychu i które są przedmiotem niniejszego referatu.

KRAJOBRAZY AUTENTYCZNE I PRZEBUDOWANE – CZY I JAK MOŻNA KSZTAŁTOWAĆ TOŻSAMOŚĆ MIEJSCA? CZY WIEŚ BRZEŹNICA POSIADA SWOJĄ TOŻSAMOŚĆ?

Anna Lang

Zespół Szkół Techniczno-Ekonomicznych w Skawinie

Otoczający nas krajobraz jest jak księga, na kartach której zapisane są kolejne etapy zachodzących w nim zmian. Jest to zapis ludzkich działań w naturalnym środowisku, kolejnych faz rozwoju gospodarczego oraz zmian polityczno-społecznych. Na fizjonomię krajobrazu wpływają zmieniające się ustroje polityczne, systemy gospodarcze ale też trendy i idee w podejściu człowieka do natury.

Od lat 90 XX w. w Polsce, wraz ze zmianami ustrojowymi, gospodarczymi i społecznymi nastąpiły radykalne przeobrażenia krajobrazów miejskich i wiejskich.

Chciałam przedstawić zmiany zachodzące w krajobrazie miejscowości Brzeźnica (gmina Brzeźnica, powiat wadowicki, województwo Małopolskie) od lat 90 XX w. do chwili obecnej:

- wpływ położenia miejscowości na jej tożsamość,
- zarys zmian w prawie w kontekście kształtowania krajobrazu,
- wpływ samorządu gminy na kształtowanie krajobrazu miejscowości,
- konkretne decyzje inwestycyjne i ich oddziaływanie na krajobraz,
- szukanie odpowiedzi na pytanie: czy 35 kilometrowa odległość od Krakowa jest główną przyczyną utraty tożsamości wsi Brzeźnica.

KONWERSJA I ADAPTACJA FUNKCJONALNA TERENÓW I INFRASTRUKTURY DAWNYCH LOTNISK BERLINA W KONTEKŚCIE KRAJOBRAZOWEJ TOŻSAMOŚCI MIEJSCA

Edyta Pijet-Migoń

Uniwersytet WSB Merito we Wrocławiu

Berlin jest miastem o szczególnie interesującej historii związanej z rozwojem i zmianami w transporcie lotniczym. W Johannisthal, w dzisiejszej dzielnicy Aldershof, powstało 1909 r. jedno z najstarszych lotnisk w Europie. W dzielnicy Staaken wybudowano w 1915 r. fabrykę sterowców i specjalne lotnisko do ich obsługi. Trudna i skomplikowana historia Berlina po II wojnie światowej – podział na cztery strefy okupacyjne, a następnie położenie aglomeracji w obrębie dwóch państw, miała swoje odzwierciedlenie w historii portów lotniczych tego miasta. Aktualnie na obszarze Berlina położonych jest pięć nieczynnych portów lotniczych (Johannisthal, Staaken, Gatow, Tempelhof, Tegel), które zakończyły działalność w różnym czasie. W ostatnich latach podjęto decyzję o zamknięciu lotnisk, które były swoistymi ikonami Berlina – Tempelhof (2008) i Tegel (listopad 2020). Różne były losy terenów po dawnych lotniskach, a o sposobie ich zagospodarowania po zakończeniu operacji lotniczych zdecydowało wiele czynników. W efekcie zachowały się one w krajobrazie współczesnego Berlina w bardzo różnym stopniu, podobnie różny jest też stopień zachowania ich zabytkowej infrastruktury. Najmniej widoczne we współczesnej tkance miejskiej są pozostałości po lotnisku Staaken, którego pole wzlotów zostało zamienione na pole paneli słonecznych. Pozostało tylko kilka elementów oryginalnej zabudowy, ale dziedzictwo lotnicze tego miejsca nie jest w żaden sposób wykorzystywane na potrzeby turystyki i promocji tej dzielnicy. Znacznie więcej elementów w krajobrazie miasta widocznych jest po lotnisku Johannisthal. W tej części Berlina całe współczesne zagospodarowanie terenu, w tym nazwy ulic i obiektów nawiązują do lotniczej przeszłości miejsca. Część terenów oraz infrastruktury lotniska Gatow zamieniono na muzeum lotnictwa. W przypadku lotniska Tempelhof została zachowana praktycznie cała infrastruktura lotnicza, a teren lotniska zamieniono na obszar rekreacyjny o charakterze parku miejskiego. Aktualnie trwają prace na konwersję terenów i infrastruktury po zamkniętym w listopadzie 2020 r. porcie lotniczym Tegel. Według zatwierdzonych projektów zostaną zachowane najcenniejsze elementy infrastruktury lotniskowej, w tym budynek terminala lotniczego i jego najbliższego otoczenia (wieża kontroli lotów, najcenniejsze hangary i urządzenia), które zostaną zaadaptowane na potrzeby kampusu wyższej uczelni, natomiast pozostałe tereny będą częściowo zamienione na park krajobrazowy i na dzielnicę mieszkaniowo-usługową, zaplanowaną zgodnie z koncepcją miasta 15-minutowego. Prawie wszystkie dzielnice Berlina, na których terenie były położone porty lotnicze, wykorzystują dziedzictwo lotnicze do budowania lokalnej tożsamości i pokazują, że historia lotnicza może być szczególnym wyróżnikiem miejsc, interesującym dla turystów, ale przede wszystkim ważnym dla mieszkańców.

KŁOPOTLIWE DZIEDZICTWO. O ŚLADACH INDUSTRIALNEJ PRZESZŁOŚCI W CODZIENNOŚCI POSTINDUSTRIALNEGO MIASTA

Zachariasz Mosakowski*

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyńskiego PAN w Warszawie

Deindustrializacja, która przetoczyła się przez Polskę najgwałtowniej po transformacji ustrojowej w 1989 r. pozostawiła po sobie szereg problemów – i choć niezaprzeczalnym faktem jest, że w największej mierze dotknęła ludzi zatrudnionych w rozmaitych gałęziach przemysłu, to jej wpływ nieobojętny był także na lokalne krajobrazy i rozwój miast, które w jej wyniku straciły na swoim znaczeniu. Popadające w ruinę dawne obiekty przemysłu stały się zaś problematyczną pod względem estetycznym i wymagającą racjonalnej koncepcji powtórnego zagospodarowania schedą po minionych czasach. Miastem, który może stanowić idealny przykład załamania prosperity po upadku bądź burzliwej restrukturyzacji i prywatyzacji dużych zakładów produkcyjnych, jest leżący w województwie kujawsko-pomorskim Włocławek, od XIX w. ważny ośrodek przemysłu spożywczego, papierniczego, drzewnego, maszynowego i chemicznego. Przeobrażenia ekonomiczne spowodowały tu powstanie rozległych, niezagospodarowanych przestrzeni poindustrialnych, które dla mieszkańców stały się ponurą częścią codzienności w systematycznie wyludniającym się, i posiadającym relatywnie niewiele turystycznych walorów mieście. Podjęcie jednoznacznej decyzji, co uczynić z opustoszałymi, często mającymi historyczną i zabytkową wartość obiektami stanowiło niejednokrotnie niemałe wyzwanie dla jego władarzy i potencjalnych inwestorów. Jednocześnie zakłady, które przetrwały trudny okres, i funkcjonują nadal, czynią interesujący wkład w koloryt miasta. W niniejszym wystąpieniu autor pochylił się nad zagadnieniem tego, jak we Włocławku próbowano poradzić sobie z kłopotliwym elementem miejskiej tkanki, pokaże przykłady sukcesji funkcji obiektów po dawnym przemyśle (np. dawnego młyna przemysłowego przekształconego w hotel), nieśmiało eksponowane artefakty dawnej działalności gospodarczej (jak kamień młyński wmurowany w elewację miejskiej kamienicy) i pokaże rezultaty prób budowania lokalnej tożsamości miasta w oparciu o zarówno materialne, jak i niematerialne ślady jego tradycyjnie industrialnego charakteru.

Opracowanie powstało w ramach realizacji projektu „Pamięć kamieni. Pochodzenie, użytkowanie i sakralizacja kamieni młyńskich wmurowanych w ściany gotyckich kościołów na Nizinach Południowobałtyckich” finansowanego z środków Narodowego Centrum Nauki (nr grantu 2019/35/B/HS3/03933).

* uczestnik konkursu „Przyszłość badań krajobrazowych”. Wybór „młodego naukowca” uczestniczącego w konferencji i biorącego udział w najciekawszych prezentowanych badaniach (referaty i postery).

KRAJOBRAZ I DZIEDZICTWO KULTUROWE W STRATEGIACH GMIN POŁOŻONYCH NA TERENIE PARKÓW KRAJOBRAZOWYCH

Adam R. Parol^{*}

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

W ramach wystąpienia przedstawiona zostanie wieloaspektowa analiza zapisów dotyczących krajobrazu i dziedzictwa kulturowego w strategiach gmin położonych na terenie parków krajobrazowych w Polsce. Poddano weryfikacji następującą hipotezę – obecność treści odnoszących się do krajobrazu i dziedzictwa kulturowego w strategiach gmin jest mniejsza niż związanych ze sferami dotyczącymi środowiska naturalnego i spraw przyrodniczych. Jednocześnie, szczegółowo przebadano zidentyfikowane zapisy pod kątem ich oceny i szczegółowości, zestawiając z szeregiem zmiennych geograficznych. Strategie gmin stanowią wartościowe źródło informacji o lokalnym postrzeganiu wartości obszarów chronionych, jako że niemal każda z jednostek tego poziomu podziału administracyjnego taki dokument posiada. Oparto się w szczególności o analizy SWOT oraz cele różnych poziomów zawarte w dokumentach.

^{*} uczestnik konkursu „Przyszłość badań krajobrazowych”. Wybór „młodego naukowca” uczestniczącego w konferencji i biorącego udział w najciekawszych prezentowanych badaniach (referaty i postery).

Prezentacje posterowe

KRAJOBRAZ KULTUROWY JAKO ŚWIADEK HISTORII: ŚLADY PRZESZŁOŚCI WE WSPÓŁCZESNEJ PRZESTRZENI MIEJSKIEJ NA PRZYKŁADZIE OLSZTYNA

Bartosz Król^{*}

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Krajobraz kulturowy miasta jest zapisem historii widocznym w przestrzeni miejskiej. W Olsztynie liczne ślady przeszłości, takie jak zabytki, pomniki czy miejsca pamięci, przypominają o wydarzeniach kształtujących to miasto i jego mieszkańców. W prezentowanych badaniach skoncentrowano się na analizie wybranych miejsc świadczących o wielokulturowej przeszłości miasta. Były to cmentarze, kościoły i miejsca pamięci. Przeprowadzono inwentaryzację terenową oraz dokumentację fotograficzną, identyfikując obiekty o szczególnej wartości historycznej i potencjale turystycznym.

Omawiane obiekty dziedzictwa, czyli cmentarze i kościoły, definiujące dawne istotne społeczności: żydowską, ewangelicką i protestancką czy upamiętniające tragiczne wydarzenia obu wojen światowych, wskazują na wielokulturowy i wielowyznaniowy charakter miasta. Wyniki badań wskazują na znaczenie zinwentaryzowanych miejsc w budowaniu lokalnej tożsamości, integracji mieszkańców i promowaniu miasta. Badania podkreślają, że krajobraz kulturowy Olsztyna to nie tylko świadectwo przeszłości, ale także cenny zasób umożliwiający zrównoważony rozwój miasta i wspólnoty lokalnej.

Słowa kluczowe: kultura, Olsztyn, przeszłość, współczesność, zabytek

^{*} uczestnik konkursu „Przyszłość badań krajobrazowych”. Wybór „młodego naukowca” uczestniczącego w konferencji i biorącego udział w najciekawszych prezentowanych badaniach (referaty i postery).

TOŻSAMOŚĆ KRAJOBRAZU MAŁYCH MIAST WARMII

Agnieszka Szczepańska, Katarzyna Pietrzyk

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Historia miasta ma wpływ na jego układ przestrzenny. Małe ośrodki miejskie zlokalizowane na terenie Warmii to miasta o charakterze historycznym, których tkanka miejska kształtuje się począwszy od XIII/XIV wieku. W wielu z nich, zachowały się pozostałości historycznej zabudowy lub została ona przebudowana, ale z zachowaniem pierwotnego charakteru. Historyczny charakter najczęściej został zachowany w centrum, w którym znajdują się elementy i obiekty reprezentatywne dla modelu miasta historycznego, w tym tradycyjne formy przestrzeni publicznych, takie jak: targowiska, place miejskie z zabytkowym ratuszem, kościołem, zamkiem, zamknięte wnętrza urbanistyczne, wąskie uliczki pomiędzy zabytkowymi kamienicami, niewielkie skwery z zielenią czy rozległe parki miejskie oraz tereny zieleni wzdłuż pozostałości murów obronnych. Przestrzenie publiczne małych miast to bogactwo historii i element dziedzictwa kulturowego, którego ochrona jest nieodzowna dla zachowania unikalnych wartości dla przyszłych pokoleń. Stąd tak ważna jest dbałość o jakość tych przestrzeni. Jakość przestrzeni publicznych jest wyznacznikiem konkurencyjności miast, ich pozycji marketingowej w turystyce regionalnej, stanowi podstawę do działań rewitalizacyjnych. Praca prezentuje wyniki oceny jakości przestrzeni publicznych w historycznie ukształtowanych zabytkowych centrach wybranych małych miast Warmii.

ZRÓŻNICOWANIE STOPNIA DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH W MIASTACH NA PRAWACH POWIATU

Konrad Podawca

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Rewitalizacja jako proces prawny została usankcjonowana Ustawą z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji [Dz. U. 2015 poz. 1777]¹. Zgodnie z zawartą w niej definicją jej celem jest wyprowadzanie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki. W związku z tym w badaniach poruszono problem realizacji zadań rewitalizacyjnych w miastach na prawach powiatu. Spośród wszystkich takich miast (66), z powodu braku danych, bądź nierealizowania procesów rewitalizacyjnych, wyeliminowano 3: Wrocław, Sopot i Mysłowice. Ostatecznie zakres przestrzenny badań obejmował 63 miasta na prawach powiatu, czyli 2,54% gmin w Polsce. Z wykorzystaniem danych liczbowych dotyczących: powierzchni miasta, powierzchni obszaru rewitalizacji, powierzchni obszaru zdegradowanego, liczby ludności na obszarach rewitalizowanych i zdegradowanych, środków finansowych przeznaczonych na procesy rewitalizacyjne, liczbę działań z zakresu rewitalizacji czy liczbę zrewitalizowanych zabytków przygotowano zestawy 5 wskaźników przestrzenno-kulturowych i 5 wskaźników społecznych charakteryzujących rewitalizacyjne działania miast. Po wykonaniu normalizacji wskaźników do wartości porównywalnych wyznaczono dwa sumaryczne wskaźniki, dzięki którym miasta podzielono na klasy rewitalizacyjne, pozwalające ukazać przestrzenną dywersyfikację badanych jednostek administracyjnych oraz zróżnicowanie pod kątem stopnia działań rewitalizacyjnych. Analiza dotyczy działań z lat 2020-2023, a dane liczbowe pozyskano z Banku Danych Lokalnych oraz danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

słowa kluczowe: rewitalizacja, miasto, zabytki, ludność

¹ Ustawa z dnia 9 października 2015 o rewitalizacji (Dz. U. 2015 poz. 1777 z późniejszymi zmianami na podstawie Dz. U. z 2024 r. poz. 278)

CZY POD WODĄ JEST KRAJOBRAZ KULTUROWY?

Adam Senetra, Anna Żróbek-Sokolnik, Piotr Dynowski, Marta Czaplicka

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

„Krajobraz kulturowy to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka” (art. 3 pkt. 14 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568). W odniesieniu do obszarów znajdujących się pod powierzchnią wody, zwykle kojarzony jest on z dziedzictwem podwodnym, czyli „wszelkimi śladami egzystencji ludzkiej mającymi charakter kulturowy, historyczny lub archeologiczny, które pozostawały całkowicie lub częściowo pod wodą, okresowo lub stale, przez co najmniej 100 lat” (Konwencja o ochronie podwodnego dziedzictwa kulturowego przyjęta w Paryżu dnia 2 listopada 2001 r.; Dz.U.2021.1302) wraz z ich kontekstem archeologicznym i przyrodniczym. Nasze badania nad krajobrazem podwodnym jezior wykazały, że zatopione elementy pochodzenia antropogenicznego i naturalnego (w tym również „nowe”) są bardzo atrakcyjne dla pływaczy. Z tego powodu, w środowisku pływaczy, coraz częściej można zauważyć działania mające na celu uatrakcyjnienie krajobrazu podwodnego poprzez zatapianie różnorodnych obiektów obcych dla naturalnych ekosystemów wodnych. Niestety wśród tych ostatnich znajduje się wiele niebezpiecznych dla środowiska wodnego i zniekształcających estetykę podwodnych krajobrazów. Należy również brać pod uwagę wpływ tych przedmiotów na naturalny krajobraz i jego przekształcenia. Wśród najbardziej dziwnych i niezrozumiałych odpadów, celowo umieszczonych pod wodą, znajdują się toalety, figury świętych, zwierzęta wykonane z tworzywa, fragmenty łóżek itp. Elementy te, znane jako „podwodne atrakcje turystyczne”, często komponowane są w swoistego rodzaju tory przeszkód, pełniąc czasami rolę podwodnych szlaków turystycznych.

Prezentowane badania zawierają przykłady krajobrazów kulturowych znajdujących się pod powierzchnią wody.

Słowa kluczowe: krajobraz podwodny, ekosystem wodny, estetyka krajobrazu podwodnego, zatopione obiekty antropogeniczne, podwodne atrakcje turystyczne, podwodne szlaki turystyczne.

W POSZUKIWANIU TRUDNEJ TOŻSAMOŚCI PÓŁNOCNYCH DZIELNIC SZCZECINA

Sara Bręcz-Kupiec^{*}, Michał Kupiec

Uniwersytet Szczeciński

Północne dzielnice Szczecina charakteryzują się złożoną historią, wynikającą z powojennych przekształceń urbanistycznych, zmian demograficznych oraz niejednorodnego dziedzictwa kulturowego. Celem referatu jest analiza procesów kształtowania się tożsamości tych obszarów w kontekście historycznym, społecznym i gospodarczym. Omówione zostaną czynniki wpływające na lokalną identyfikację mieszkańców, w tym relikty przeszłości, powojenne migracje oraz współczesne wyzwania związane z suburbanizacją i rewitalizacją. Szczególna uwaga zostanie poświęcona roli przestrzeni publicznych i narracji miejskich w budowaniu wspólnoty oraz percepcji tych dzielnic w świadomości szczecinian. Referat uwzględnia zarówno perspektywę historyczną, jak i współczesne procesy społeczno-kulturowe, wskazując na specyficzne trudności w konstruowaniu spójnej tożsamości północnych dzielnic miasta oraz ich miejsce w ogólnym krajobrazie Szczecina.

^{*} uczestnik konkursu „Przyszłość badań krajobrazowych”. Wybór „młodego naukowca” uczestniczącego w konferencji i biorącego udział w najciekawszych prezentowanych badaniach (referaty i postery).

WPŁYW UWARUNKOWAŃ PRZYRODNICZYCH I KULTUROWYCH NA ROZWÓJ TURYSTYKI WIEJSKIEJ NA PRZYKŁADZIE GMINY DOBRE MIASTO

Anna Mazur, Krystyna Kurowska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Krajobraz warmińskiej gminy Dobre Miasto posiada wysokie walory przyrodnicze i kulturowe. Gmina jest obszarem o niewykorzystanym jeszcze w pełni potencjale turystycznym. Brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących teren całej gminy lub większość jej powierzchni, skutkuje zachwianiem ładu krajobrazowego, w tym pojawiających się krajobrazowych elementów dysharmonijnych. W obecnej sytuacji przemian, jakie zachodzą na Warmii, ochrona i zachowanie bogactwa przyrodniczego i kulturowego nie jest łatwa. Konieczne są w tej sytuacji liczne kompromisy, dzięki którym można ocalić walory regionu, a przy tym nie wstrzymywać jego rozwoju przez stosowanie rygorystycznych form ochrony. Uzyskane wyniki dowodzą, że realizowanie złej polityki planistycznej skutkuje degradacją krajobrazu. Aby krajobraz przyrodniczy i kulturowy warmińskiej gminy Dobre Miasto mógł być nadal rozpoznawalny, należy istniejące tam elementy zachować w układzie przestrzennym gminy w jak najlepszym stanie. Wyniki przeprowadzonych analiz mogą być podstawą do podjęcia działań w celu odpowiedniego zagospodarowania terenu, przyjęcia nowych kierunków zmian. Infrastrukturę turystyczną należy zmodernizować, rozbudować oraz zaadaptować do nowych projektów. Jednocześnie trzeba rozsądnie planować i wdrażać programy oraz umiejętnie sterować ruchem turystycznym w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju, ponieważ rozwój turystyki da szansę na zaktywizowanie obszarów wiejskich.

Słowa kluczowe: krajobraz przyrodniczy, krajobraz kulturowy, turystyka wiejska, gmina Dobre Miasto

SANKTUARIA POŁUDNIOWEGO PODLASIA JAKO ŚWIADECTWA TOŻSAMOŚCI RELIGIJNEJ MIESZKAŃCÓW

Małgorzata Flaga

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Podlasie stanowi fragment obszaru, na którym przez wieki mieszkali obok siebie przedstawiciele różnych narodowości i religii. Sąsiedztwo to nie zawsze było łatwe, gdyż ogromny wpływ na stosunki pomiędzy poszczególnymi nacjami i konfesjami miały wydarzenia polityczne. Spuścizną bogatej historii tych ziem i koegzystencji różnych wyznań są liczne zabytki oraz regionalne tradycje i folklor. Szczególnie cennym świadectwem przeszłości regionu są obiekty kultu religijnego związane z chrześcijaństwem, reprezentowanym przez trzy grupy wyznaniowe: katolików, prawosławnych i unitów. Kulturowy krajobraz Podlasia jest niezwykle bogaty w świątynie, kaplice i cmentarze, jednak największe znaczenie spośród tych obiektów mają sanktuaria.

W poniższym opracowaniu zostaną przedstawione cztery sanktuaria należące do różnych wyznań chrześcijańskich znajdujące się w południowej części Podlasia, w granicach województwa lubelskiego i powiatu bialskiego. Są to obiekty: w Kodniu (katolicka bazylika), Jabłecznej (prawosławny zespół cerkiewno-klasztorny), Pratulinie (kościół grekokatolicki) i Kostomłotach (świątynia neounicka). Wszystkie te obiekty pełnią ogromną rolę dla współczesnego życia religijnego Podlasia umożliwiając poznanie historii, zasad wiary, sztuki sakralnej i tradycji poszczególnych Kościołów, a dzięki temu stwarzając szanse zrozumienia różnic pomiędzy konfesjami. Przede wszystkim jednak, są one wyrazem przynależności mieszkańców Podlasia do poszczególnych wyznań, są świadectwem ich tożsamości religijnej.

Poza przybliżeniem samych sanktuariów, na ich przykładzie zostaną zaprezentowane niełatwe historyczne relacje pomiędzy wspomnianymi trzema wyznaniami, a także zostanie omówione znaczenie opisywanych świątyń dla współczesnego życia religijnego mieszkańców Podlasia oraz kształtowania się wzajemnych stosunków i dialogu międzywyznaniowego.

Niewątpliwie, w każdym z podlaskich sanktuariów jest silnie rozwinięta funkcja religijna, gdyż są one szeroko znanymi centrami pielgrzymkowymi, do których przybywają liczni wierni. Niemniej istotną funkcją sanktuariów jest inicjowanie i propagowanie dialogu międzywyznaniowego, a co się z tym wiąże, integrowanie miejscowych społeczności. Warto wspomnieć, że lokalizacja opisywanych obiektów w dolinie Bugu, a więc na obszarze szczególnie atrakcyjnym krajobrazowo jest ich dodatkowym walorem, który sprzyja przeżyciom duchowym.

Słowa kluczowe: Podlasie; sanktuaria; tożsamość religijna

ZNACZENIE KRZYŻY I KAPLICZEK PRZYDROŻNYCH W ZACHOWANIU LOKALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Magdalena Lubiarz

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Mała przydrożna architektura sakralna stanowi charakterystyczny element krajobrazu polskich wsi. Kapliczki i krzyże przydrożne pełnią funkcje społeczne, religijne czy kulturowe. Te niewielkie obiekty sakralne są nie tylko miejscami kultu, ale także nośnikami wiedzy o historii i elementem dziedzictwa kulturowego regionu. Jako pomniki przeszłości krzyże i kapliczki przydrożne mogą odgrywać rolę w kształtowaniu tożsamości lokalnej społeczności i przekazywaniu tradycji.

SPACER DŹWIĘKOWY JAKO NARZĘDZIE OCENY KRAJOBRAZU DŹWIĘKOWEGO

Patrycja Adamczyk^{*}

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

W rozważaniach dotyczących przestrzeni często pomijany jest dźwięk, który nie przyjmuje formy materialnej, jednak zawsze jest obecny. Dźwięk niezaprzeczalnie wpływa na charakter miejsca. Hałas, emitowany głównie przez ruch samochodowy, przemysł oraz głośne imprezy, jest uciążliwy dla mieszkańców i użytkowników przestrzeni. Zmierzenie klimatu akustycznego miejsca jest trudne, gdyż sam pomiar hałasu nie jest wystarczający. Społeczność badaczy zaangażowała się w proces standaryzacji pejzażu dźwiękowego (Brown, Kang, & Gjestland, 2011). W 2014 roku wydano I część normy ISO, gdzie między innymi zdefiniowano krajobraz dźwiękowy (Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna, 2014). Druga część ukazała się w roku 2018 i zawierała informacje dotyczące pomiarów krajobrazu dźwiękowego. Zaproponowano trzy możliwe protokoły, dwa dotyczące spaceru dźwiękowego, zaś trzeci wywiadów narracyjnych. Szczególnym typem przestrzeni są tereny uniwersyteckie. Pełnią szereg funkcji od typowo akademickich po funkcje mieszkalne i rekreacyjne. Każdej z nich towarzyszą charakterystyczne dźwięki, mogące jednocześnie być niepożądane dla funkcji pozostałych. Celem badania jest próba wykorzystania narzędzia jakim jest spacer dźwiękowy do oceny krajobrazu dźwiękowego. W lutym 2024 roku został przeprowadzony spacer dźwiękowy, zgodnie z normą ISO. W badaniu wzięli udział studenci i doktoranci Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Trasa spaceru przebiegała przez część Kampusu UMCS, a jej długość wynosiła około 1,5 km. Na trasie wyznaczono punkty, w których uczestnicy zostali poproszeni o odpowiedzi na pytania dotyczące ich odczuć i spostrzeżeń związanych z obecnymi w przestrzeni dźwiękami. Wyniki zestawiono z pomiarami ciśnienia akustycznego w każdym z punktów. Spacer dźwiękowy jest przydatnym narzędziem do poznania opinii użytkowników przestrzeni w aspekcie obecnych dźwięków.

Słowa kluczowe: spacer dźwiękowy, krajobraz dźwiękowy, kampus uniwersytecki

^{*} uczestnik konkursu „Przyszłość badań krajobrazowych”. Wybór „młodego naukowca” uczestniczącego w konferencji i biorącego udział w najciekawszych prezentowanych badaniach (referaty i postery).

ZMIANY KRAJOBRAZOWE MIAST EUROPY

Bartłomiej Eźlakowski*, Iwona Cieślak

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Urbanizacja powoduje głębokie zmiany w przestrzeni, stopniowo modyfikując strukturę użytkowania gruntów. Widoczne jest to szczególnie w miarę oddalania się od centrum miasta, gdzie transformacji poddawane są przede wszystkim grunty rolne oraz tereny zielone. Zmiany w ilości i strukturze szczególnie terenów zielonych istotnie wpływają na sposób oceny procesu urbanizacji, percepcji miasta i oceny jakości życia. Celem prowadzonych badań była szczegółowa analiza zmian form pokrycia terenu w miarę oddalania się od centrum miasta w wykorzystaniu danych Urban Atlas oraz przedstawienie metodyki określającej tendencje w rozwoju obszarów Urban Green Space wraz z postępującą urbanizacją. W prezentowanych badaniach przeanalizowano stosunek wzrostu powierzchni silnie zantropogenizowanych i terenów zielonych w dużych miastach Unii Europejskiej. Analizie poddano również zmiany w udziale powierzchniowym terenów zieleni w stosunku do terenów zwartej zabudowy oraz powierzchniowym terenów przemysłowych w stosunku do terenów zwartej zabudowy w latach 2006 – 2012 – 2018. Badania miały na celu wskazanie tendencji w rozwoju obszarów Urban Green Space wraz z postępującą urbanizacją oraz możliwości wykorzystania geoinformacji do wyznaczania kierunków rozwoju zielonych terenów miast europejskich.

* uczestnik konkursu „Przyszłość badań krajobrazowych”. Wybór „młodego naukowca” uczestniczącego w konferencji i biorącego udział w najciekawszych prezentowanych badaniach (referaty i postery).

ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA OŚRODKÓW FOLKLORU KURPIOWSKIEGO PUSZCZY ZIELONEJ

Anna Hakuć-Błażowska, Krzysztof Kupren, Karolina Grała

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Puszcza Zielona, będąca częścią Kurpiowszczyzny, to region o wyjątkowym dziedzictwie kulturowym, gdzie folklor, tradycje i rękodzieło ludowe odgrywają kluczową rolę w tworzeniu atrakcyjności turystycznej. Główne ośrodki folkloru kurpiowskiego w Puszczy Zielonej – Kadzidło, Myszyniec i Łyse – oferują różnorodne atrakcje, które przyciągają zarówno miłośników kultury, jak i turystów poszukujących autentycznych doświadczeń. Kadzidło uważane jest za nieformalną stolicę Kurpiowszczyzny. Największą atrakcją jest Zagroda Kurpiowska – skansen z zachowanymi budynkami z XIX i XX wieku, gdzie odbywają się imprezy folklorystyczne oraz warsztaty dotyczące kultury kurpiowskiej. Myszyniec jest znany z organizacji wydarzeń promujących kulturę kurpiowską, takich jak Miodobranie Kurpiowskie, które przyciąga wielu turystów zainteresowanych tradycjami pszczelarskimi regionu. Łyse słynie z kultywowania tradycji, zwłaszcza podczas Niedzieli Palmowej, kiedy to prezentowane są niezwykle ozdobne palmy. Wieś charakteryzuje się używaniem gwary na co dzień i dbałością o zachowanie dziedzictwa kulturowego.

Badania atrakcyjności turystycznej wybranych gmin, oparto na zmodyfikowanej metodzie wielowymiarowej analizy porównawczej, wykorzystując mierniki syntetyczne. Atrakcyjność oceniano w trzech kategoriach: walory przyrodnicze, walory antropogeniczne oraz infrastruktura turystyczna. W każdym dziale wyznaczono szczegółowe wskaźniki, a wyniki znormalizowano, umożliwiając porównanie między gminami. Walory przyrodnicze obejmowały takie wskaźniki jak udział powierzchni lasów, łąk, nieużytków, obszarów chronionych, liczba pomników przyrody i udział wód podziemnych. Walory antropogeniczne oceniano na podstawie liczby zabytków, muzeów oraz organizowanych imprez kulturalnych. Infrastruktura turystyczna uwzględniała liczbę obiektów noclegowych, długość dróg krajowych i wojewódzkich, szlaków turystycznych oraz dostępność połączeń komunikacyjnych. Dane do analizy pochodziły m.in. z zasobów Banku Danych Lokalnych GUS, Geoportalu oraz źródeł internetowych.

Gmina Kadzidło okazała się najbardziej atrakcyjna dzięki bogatemu dziedzictwu kulturowemu i walorom przyrodniczym. Myszyniec wyróżnia się rozwiniętą infrastrukturą i licznymi wydarzeniami kulturalnymi, natomiast Łyse przyciąga turystów specyficznymi tradycjami, lecz wymaga inwestycji w infrastrukturę turystyczną. Każda z tych miejscowości oferuje unikalne doświadczenia związane z folklorem kurpiowskim. Myszyniec przyciąga festiwalami i zabytkami sakralnymi, Łyse zachwyca tradycją palm wielkanocnych, a Kadzidło oferuje immersję w życie i kulturę Kurpiów poprzez skanseny i muzea. Wybór miejsca zależy od indywidualnych zainteresowań turysty, jednak wszystkie trzy ośrodki stanowią cenne źródło wiedzy i doświadczeń związanych z kulturą kurpiowską. Wyniki wskazują na potrzebę rozwoju infrastruktury turystycznej i promocji regionu, szczególnie w Łysych i Myszyńcu, aby w pełni wykorzystać potencjał kulturowy i przyrodniczy Kurpiowszczyzny.

WARTOŚCI I OCHRONA CIEMNEGO NIEBA

Wioletta Kałamucka, Krzysztof Kałamucki

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Widok rozgwieżdżonego wskutek zjawiska zwanego zanieczyszczeniem świetlnym staje się ograniczony do terenów słabo zaludnionych, znacznie oddalonych od ośrodków miejskich. Zjawisko to wynika głównie z powodu niewłaściwego i nadmiernego oświetlenia, które oprócz utrudniania lub wręcz uniemożliwiania obserwacji astronomicznych powoduje szereg innych negatywnych oddziaływań. W posterze pokazane zostaną m in.: negatywne skutki oddziaływania światła na obserwacje astronomiczne, zdrowie ludzi i oraz organizmy żywe i sposoby ich minimalizacji, stan zanieczyszczenia nieba w Polsce i na świecie na wybranych przykładach oraz formy ochrony ciemnego nieba jako jeden ze skutecznych sposobów zachowania jego wartości.

ZDOBNICTWO LUDOWE JAKO ELEMENT REGIONALNEJ TOŻSAMOŚCI KULTUROWEJ

Ewa Mackoś-Iwaszko

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Zdobnictwo ludowe odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu i podtrzymywaniu regionalnej tożsamości kulturowej. Techniki i motywy przekazywane z pokolenia na pokolenie przyczyniają się do utrzymania ciągłości tradycji i budowania poczucia przynależności do wspólnoty. Zdobnictwo ludowe zostało przedstawione jako żywa forma sztuki, która pełni funkcję pomostu między przeszłością a teraźniejszością, będąc istotnym elementem regionalnej tożsamości kulturowej i źródłem inspiracji dla współczesnych twórców.

PODZIAŁY NIERUCHOMOŚCI A TOŻSAMOŚĆ KRAJOBRAZU NA WSI

Stanisław Bacior

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Małopolska to specyficzny obszar Polski biorąc pod uwagę strukturę własnościową oraz uprawową działek gruntowych. Ze względu na kształt pól uprawnych można wyróżnić dwa rodzaje działek: niwy to jest wąskie, podłużne pasma pól, oraz bloki czyli układ pól przypominający kwadrat lub prostokąt. Układ niwowy powstał w okresie gospodarki trójpolowej, w której grunty rolne były podzielone na trzy niwy: uprawy jare, ozime oraz ugór. Każde gospodarstwo miało pole w każdej z niw. Układ blokowo-niwowy zwany także układem szachownicy, składa się z małych niw o różnych kierunkach pasów pól. W tym układzie występuje największe rozproszenie gruntów należących do jednego właściciela. Szachownica pól jest głównie efektem rozdrobnienia gospodarstw rolnych i ich rozproszenia, które postępuje w wyniku podziału pierwotnych dużych obszarów gruntu należących do jednego właściciela. Podział może następować np. z powodu spadku dzielonego na wielu spadkobiorców, podziału przy darowiźnie lub przez sprzedaż części gruntu.

Badanie pokazuje na przykładach z podkrakowskich wsi, że w ciągu dziesięcioleci struktura działek w gospodarstwach rolnych uległa pogorszeniu głównie na skutek podziałów nieruchomości. W wyniku podziałów rodzinnych i parcelacji wzrosła liczba małych działek, kosztem działek średnich i dużych. Także dziś widoczna jest w krajobrazie kulturowym Małopolski mozaika gruntów wsi, mająca swoje początki już w czasach średniowiecza. Jest to autentyczny, choć aktualnie w różnym stopniu czytelny, prawdziwy dokument wypisany w krajobrazie. Wprowadzana w latach 70-tych i 80-tych XX wieku stopniowa likwidacja widocznych podziałów w rozłogach pól, spowodowała ich unifikację, monotonię i ztracanie lokalnej tożsamości miejscowości.

Słowa kluczowe: mozaika gruntów, średniowieczne układy pól, tożsamość zapisana w krajobrazie

INTERDYSCYPLINARNOŚĆ W BADANIACH TOŻSAMOŚCI KRAJOBRAZU

Marta Akincza¹, Katarzyna Domagalska², Wiesława Gadomska¹, Paweł Strus³, Ramo Joaquín Torres²

¹Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ²Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki w Warszawie, ³Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, ²Uniwersytet Nawarry w Pampelunie

Badania krajobrazu kulturowego zyskują szczególne znaczenie w kontekście współcześnie zmieniającego się środowiska, na które składają się: zagadnienia związane ze stylem życia, podejściem do urbanistyki i ruralistyki, migracjami ludności, próbą odpowiedzi na zmiany klimatyczne. Te procesy wymagają wypracowania nowego podejścia do ochrony, konserwacji i planowania krajobrazu, które będą uwzględniały zarówno dziedzictwo, jak i potrzeby współczesnego społeczeństwa.

Definicja tożsamości krajobrazu wymaga współczesnej redefinicji. Wskazuje m.in. na potrzebę podjęcia w badaniach zintegrowanych narzędzi cyfrowych, analiz kodów kulturowych, zagadnień partycypacyjnych. Przedstawione w artykule badania opierają się na metodach: TERRA (Town, Environment & Regional, Research & Analysis, na którą składają się: typologie krajobrazu, struktur urbanistycznych, architektury; warunki klimatyczne; materiały budowlane – zasięg występowania zasobów; dostępność przestrzeni; wykorzystanie opracowanych ankiet GIS), soczewkowej (użytkowanie przestrzeni publicznych przez mieszkańców na podstawie obserwacji), EYE TRACKING (zachowania człowieka w przestrzeni), kwerend historycznych, konsultacji społecznych. Metody te prowadzą do wypracowania narzędzi tj. COLOURING (naniesienie danych w programie Colouring Cities Research Programme), cyfrowego narzędzia planistycznego umożliwiającego modelowanie scenariuszy dla budynków czy obszarów, inkluzywnych środowisk zbudowanych adaptujących się do zmian klimatu z wykorzystaniem AI.

Analiza tożsamości regionów koncentruje się na identyfikacji specyficznych elementów przyrodniczych, kulturowych, społecznych, które wchodzą w interakcje, tworząc spójne narracje przestrzenne i wpływając na procesy identyfikacji mieszkańców z danym miejscem. Wypracowane metody pozwalają zebrać odpowiednie dane do powstania tych narzędzi, z kolei narzędzia pozwolą świadomie podejmować decyzje związane z planowaniem i ochroną krajobrazu kulturowego.

Prowadzone badania wykonywane są w ramach projektu Laboratorium Regionów, realizowanego przez Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki w Warszawie, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Politechnikę Warszawską, Uniwersytet Nawarry w Pampelunie.

WYKORZYSTANIE INTERNETU ORAZ MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W PROMOCJI WIOSEK TEMATYCZNYCH

Krzysztof Kupren, Anna Hakuć-Błażowska, Jakub Czyżewski
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Turystyka wiejska, w tym koncepcja wiosek tematycznych, odgrywa niemałą rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym regionów wiejskich. Wioski tematyczne, oferujące unikalne doświadczenia i atrakcje, zyskują na popularności dzięki możliwości regeneracji psychicznej i fizycznej z dala od miejskiego zgiełku. Jednocześnie Internet i media społecznościowe stały się kluczowymi narzędziami promocji, umożliwiając lokalnym społecznościom skuteczne dotarcie do potencjalnych turystów przy stosunkowo niskich kosztach.

Celem badania było zbadanie wpływu Internetu oraz mediów społecznościowych na promocję wiosek tematycznych w Polsce. Przeanalizowano profile dziesięciu wiosek tematycznych z największą liczbą obserwujących na portalu Facebook, aby zidentyfikować kluczowe strategie promocji i określić ich efektywność.

Badania opierały się na analizie treści profili społecznościowych wybranych wiosek oraz ankiecie skierowanej do ich właścicieli. Analizowano liczbę polubień, aktywność w zakresie publikacji postów, dostępność informacji o ofercie oraz estetykę profili. Badania przeprowadzono w pierwszej połowie 2021 roku.

Najczęściej wykorzystywanym narzędziem promocji była platforma Facebook, gdzie wioski tematyczne publikowały treści związane z ofertą, lokalnymi wydarzeniami oraz życiem społeczności. Analiza wykazała, że wioski aktywnie publikujące posty osiągały większe zaangażowanie użytkowników i wyższą liczbę obserwujących. Wśród ankietowanych właścicieli przeważała opinia, że promocja w mediach społecznościowych jest bardziej efektywna niż reklama tradycyjna.

Wyniki wskazują, że media społecznościowe, szczególnie Facebook, stanowią kluczowy element strategii promocyjnych wiosek tematycznych. Regularność publikacji oraz różnorodność treści mają istotny wpływ na zwiększenie widoczności i zainteresowania ofertą. Rozwój kompetencji w zakresie promocji internetowej jest konieczny, aby zapewnić dalszy rozwój wiosek tematycznych jako atrakcji turystycznych.